

Kielikukko

Iloksi ja opiksi

*Ajankohtaista tietoa
lukemisen,
kirjoittamisen
ja oppimisen
tutkimuksesta
sekä hyvistä
opetuskäytännöistä.*

Finnish Reading Association • 1/2022

Tässä numerossa mm.:

*Lukeva kunta -verkoston lukuagentit esittelevät paikallista lukutaitotyötä
Ideita lukemaan innostamiseen koulussa ja kirjastossa
Hyviä käytänteitä nuorten ja aikuisten tuen tarpeisiin*

Kielikukko 1/2022

Kansallinen lukutaitostrategia viitoittaa lukutaitotyötä: lukemaan innostaminen kaipaa päivittämistä	1
Lukeva kunta -verkosto esittelee toimintaansa	3
Lukeva kunta -verkostosta yhteistyövoimaa lukutaitotyöhön..... <i>Belinda Kardén</i>	4
Verkostosta voimaa lukutaitoon..... <i>Anu Koskela</i>	5
På läsande fot från småbarn till tonåring..... <i>Jenny Ingman</i>	9
Lukuitua Lapissa	11
<i>Anna-Maija Takala</i>	
Lukeva kunta -hanke Kemijärvellä..... <i>Marjo Murto</i>	14
Idässä kokeiltiin yhteistä lukutaitotyötä ja rakennetaan sovellusta <i>Pia Rask-Jussila</i>	19
Yhteisellä lukumatkalla	24
<i>Sanna Paljakka ja Justiina Nielikäinen</i>	
Har de unga blivit sämre på allt?..... <i>Jan Hellgren</i>	28
Kutsu seikkailuun! Kokemuksia osallistavasta Lukuklubista	29
<i>Outi Kovanen</i>	
Rivien välistä -vinkkaustapahtuma innostaa lukemaan draaman ja median keinoin..... <i>Minna Rimpilä</i>	33
Oppimisvaikeuksien tunnistaminen ja tukeminen koulutukseen kiinnittymisen ja työllistymisen tukena..... <i>Tiina Myllymäki</i>	36
Oppimisvalmennus auttaa esteiden ylitse	40
<i>Soile Laukkanen</i>	

Kansallinen lukutaitostrategia viitoittaa lukutaitotyötä: lukemaan innostaminen kaipaa päivittämistä

Lukutaito on puhututtanut viime aikoina niin opettajia, kirjailijoita kuin nuoria lukijoitakin. Alkuvuoden aikana lähes päivittäin on mediassa ja sosiaalisessa mediassa nähty ja kuultu erilaisia näkökulmia lukutaitoon ja sen kehittämiseen. Keskustelu alkoi jo viime vuoden puolella, kun Opetushallitus julkaisi Kansallisen lukutaitostrategian 2030. Lukutaitostrategia viitoittaa tulevien vuosien lukutaitotyötä Suomessa sekä kansallisella että paikallisella tasolla. Lisäksi strategia tekee näkyväksi lukutaitotyön muotoja ja niitä lukuisia toimijoita, jotka ovat jo nyt mukana edistämässä lasten, nuorten ja aikuisten lukutaitoa. Ehkäpä lukutaitostrategia antaa innoitusta lukutaitotyöhön myös aivan uusille toimijoille, sillä siinä korostetaan, että eri-ikäisten suomalaisten lukutaidon edistämisessä tarvitaan meitä kaikkia.

Lukutaitostrategian keskeiset suuntaviivat keskittyvät kolmeen teemaan: lukutaitotyön rakenteiden vahvistamiseen, lukutaitoa edistävien ammattilaisten ja toimijoiden monilukutaito-osaamiseen sekä lukemaan innostamiseen. Strategiassa lukutaito on määritelty laajasti monilukutaitona eli monimuotoisten tekstien tulkitsemisena, tuottamisena ja kriittisenä arvioimisena. Strategiaa laativissa työryhmissä oli yksimielisyys siitä, että vaikka nykyisin jokainen meistä tarvitsee monilukutaitoa, myös kirjoitettujen tekstien luku- ja kirjoitustaito ovat

edelleen tärkeitä avaintaitoja monella elämänalueella. Koska kirjoitettujen tekstien lukeminen on eri-ikäisten suomalaisten arjessa vähenenyt, tarvitaan toimia erityisesti lasten ja nuorten lukemaan innostamiseksi. Tässä numerossa onkin runsaasti artikkeleita, joissa esitellään erilaisia toimintatapoja, joiden tavoitteena on ollut innostaa lukemaan ja samalla edistää lukutaitoa.

Lukuliikkeen Lukeva kunta -verkosto on yksi hanke, joka on rakennettu edistämään lukutaitotyötä. Haluamme tässä lehdessä tuoda näkyväksi verkoston toimintaa. Aluksi Belinda Kardén Opetushallituksesta avaa hankkeen taustoja ja toimintamallia. Muissa artikkeleissa ääneen pääsevät lukuagentit eri puolilta Suomea. Artikkeleista voi poimia ideoita toimintamalleista eri-ikäisten lukutaidon tukemiseksi.

Jotta lukuinnostus lähtisi kasvamaan ja harrastuksen pariin saataisiin yhä uusia lukijoita, on innostamisen menetelmiä myös syytä päivittää. Outi Kivasen ja Minna Rimpilän artikkeleissa esitellään kokemuksellisia ja elämyksellisiä tapoja vinkata luettavaa kirjallisuutta nuorille ja saada heidät innostumaan lukemisesta tekemällä siitä yhteisöllistä ja osallistavaa.

Lehdessä aloittaa myös uusi kolumnisarja Språktuppen, joka ilmestyy jatkossa kaikissa Kielikukon numeroissa. Kolumnissa käsitel-

lään Kielikukon teemoihin liittyviä aiheita eri kirjoittajien toimesta. Ensimmäisessä Språktuppen-kolumnissa Jan Hellgren pohtii, millaisia muutoksia nuorten tiedoissa ja taidoissa on tapahtunut viimeisten vuosikymmenten aikana.

Lukutaidon lisäksi viime aikoina on julkisessa keskustelussa noussut esiin huoli nuorten jaksamisesta ja kasvavasta pahoinvoinnista. Tässä keskustelussa tärkeäksi ehkäiseväksi tekijäksi nousee oikea-aikaisen tuen tarjoaminen ja oppimisen tukeminen. Tiina Myllymäen ja So-

le Laukkasen artikkeleissa pohditaan oppimisen tukemisen teemaa nuorten ja aikuisten näkökulmasta.

Antoisia lukuhetkiä lehden parissa!

Sari Sulkunen ja Annakaisa Lehtonen

FinRAn

sääntömääräinen kevätkokous

**lauantaina 19.3. klo 13
etäkokouksena.**

**Esillä sääntömääräiset asiat.
Kokoukseen on mahdollista
osallistua ilmoittautumalla
osallistujaksi viimeistään 17.3.2022
osoitteeseen finrainfo@gmail.com**

Johtokunta

Lukeva kunta -verkosto esittelee toimintaansa

Belinda Kardén,

koordinaattori, Lukuliike/Läsrörelsen,
Opetushallitus
(Kuva Belinda Kardén)

Lukeva kunta -verkostosta yhteistyövoimaa lukutaitotyöhön

Lukutaidon vahvistaminen ja lukutaidosta viestiminen ovat kaksi tärkeää tavoitetta paikallisessa lukutaitotyössä. Sen työn tueksi Lukuliike on rakentanut Lukeva kunta -verkoston, joka on osa laajempaa kansallista lukutaito-ohjelmaa. Lukuliikkeen valtionavustuksella rahoitettiin vuonna 2021 yhteensä 11 verkostoa, jotka kattavat 171 kuntaa ympäri Suomen.

Hyvä ja monipuolinen luku- ja kirjoitustaito on kaiken oppimisen ja yhteiskunnassa toimimisen perusta. Se on keskeinen taito niin opiskelussa kuin työelämässä. Myös lukuharrastus on vahvasti yhteydessä monilukutaidon kehittymiseen. Tutkimusten mukaan lukutaito eriytyy ja heikkojen lukijoiden määrä on lisääntynyt. Heikko lukutaito lisää riskiä syrjäytyä, kun taas vahva ja toimiva lukutaito luo niin yksilön kuin yhteiskunnankin tasolla turvallisuutta ja vahvistaa demokratiaa.

Lukeva kunta -verkoston tavoitteena on yllähallinnollinen lukuverkosto, jossa hyvät käytännöt pääsevät leviämään ja jossa kehitetään paikallisia lukutaidon rakenteita. Verkostoon hakevilta edellytettiin malleja ja toimintatapoja, joilla parannetaan yhteistyötä ja vahvistetaan lukutaitotyötä yli kuntarajojen.

Verkoston lähtökohtana ovat olleet Lukuliikkeen suuntaviivat lasten ja nuorten lukutaidon kehittämiseksi. Suuntaviivat ovat tarkentuneet lukutaitostrategian myötä, mutta perusta on edelleen sama, jo vuonna 2017 Lukutaitofoorumeissa aloitettu työ: 1) luodaan ja vahvistetaan lukutaitotyön rakenteita, 2) vahvistetaan monilukutaito-osaamista ja 3) innostetaan lukemaan ja monipuolistetaan lukutaitoa.

Lukeva kunta -verkosto kattaa yli puolet Suomen kunnista. Mukana on laajasti niin suomen- kuin ruotsinkielisiä kuntia. Joka verkostolla on lukuagentti, joka edistää alueen kuntien välistä verkostoitumista. Verkostot myös osallistuivat kan-

sallisen lukutaitostrategian valmisteluun ja Lukeva kunta -mallin kuvaamiseen yhteistyössä Lukuliikkeen kanssa. Lukuliikkeen järjestämät tapaamiset lukuagenttien kanssa ovat tarjonneet mahdollisuuden kertoa omasta työstä ja saada tietoa muualla tapahtuvasta kehitystyöstä. Työskentelyn tukena on ollut verkkoalusta, jossa agentit ovat voineet jakaa omaa materiaaliaan tai kysyä tukea toisiltaan.

Lukeva kunta -verkoston työ on ollut monipuolista. Verkostoissa on järjestetty lukutaitotapahtumia, ja rahoituksella on ollut mahdollista tuottaa ja kehittää lukutaitomateriaalia. Pääpaino tapahtumien järjestämisessä on ollut lukemista tukevien rakenteiden kehittämisessä, lasten lukuinnon lisäämisessä ja ammattilaisten kouluttamisessa. Toiminta onkin kehittänyt uudenlaisia käytäntöjä yhteistyössä alueen kuntien kasvatus-, koulutus- ja kulttuuritoimen kanssa. Työssä on usein ollut mukana neuvola, kouluja, päiväkoteja, kirjasto, nuorisotoimi, perhekeskus tai esimerkiksi harrastustoimijoita.

Myös monitahoinen viestintä lukutaidosta – sen merkityksestä ja tilasta – on ollut osa lukuagenttien työtä. Lukutaitoa saatetaan yhä pitää itsestään kehittyvänä taitona, mutta tosiasiassa se vaatii systemaattista tukemista niin kotona, koulussa kuin työelämässäkin.

Lukeva kunta -verkostossa tehdään merkittävää paikallista kehittämistyötä. Tässä numerossa verkostojen lukuagentit kertovat, millaista verkoston työ on.

Anu Koskela,

lukuagentti, Seinäjoen yhteiskoulun
äidinkielen ja kirjallisuuden lehtori
(Kuva Hanna Hietikko)

Verkostosta voimaa lukutaitoon

Eteläpohjalainen Lukeva kunta -hanke on 15 kunnan muodostama verkosto, jonka tehtävänä on tukea lasten ja nuorten lukutaitoa ja lukuinnostusta. Hankkeen aikana on tuotettu monenlaista materiaalia, koulutusta ja tapahtumia maakunnan peruskoululaisille ja muullekin väelle.

Kun syksyllä 2020 lähdimme Seinäjoella kehittämään Opetushallituksen Lukuliikkeelle Lukeva kunta -hankehakemusta, jouduimme toimimaan melko nopealla aikataululla. Siksi lähdimme käyttämään verkostopohjana jo olemassa olevaa Osaaja-verkostoa, jonka tehtävänä on opettajien kouluttaminen Etelä-Pohjanmaan alueella. Työ tuotti tulosta, sillä ainoastaan kaksi kuntaa Osaaja-verkostosta ei lähtenyt mukaan lukutaitohankkeeseen. Verkostoituminen on koettu hyväksi asiaksi: kulut ovat pienemmät mutta hyöty kuitenkin on kaikille sama. Hankerahaa saatiinkin mukavasti, Seinäjoen kaupungin sivistyskeskus aloitti koordinoinnin ja työhön palkattiin päätoiminen lukuagentti sekä hänelle apuriksi sivutoiminen hankekoordinaattori. Hankkeelle koottiin ohjausryhmä, jossa on Seinäjoen lisäksi edustusta myös maakunnasta ja kirjastosta.

Materiaalista ja koulutuksesta liikkeelle

Hankkeen alussa tammiukuussa 2021 kaikki piti luoda alusta. Paljon aikaa kului yhteyshenkilöverkoston luomiseen, sillä joka

kunnasta piti löytyä henkilö välittämään tietoa hankkeesta omassa kunnassaan. Lukutaitotyön taustaa alueella selvitimme tekemämme kyselyn avulla.

Lähdimme liikkeelle siitä, että tuotamme materiaalia oman alueemme kouluille helpottamaan lukutaitotyötä. Niinpä huomioimme kalenterissa olevat tapahtuma- ja merkkipäivät lähettämällä kouluille materiaalipaketteja. Iso-na haaveena meillä oli myös tuottaa tekstiantologia, johon pyytäisimme mukaan kirjoittajia oman maakuntamme kirjailijoista, joko täältä lähtöisin olevista tai täällä vieläkin asuvista. Ajatuksena oli, että lapsia ja nuoria voisi innostaa lukemaan sillä, että tekstien tapahtumissa olisi jotakin tuttua,

esim. tuttuja paikkoja. Kirjailijat suhtautuivat erittäin positiivisesti kirjaan ja lähtivät mukaan tuottamaan tekstiä oman alueen lapsille ja nuorille. Kirja valmistui alkusyksystä 2021, ja se toimitettiin jokaiseen alueemme peruskouluun tehtävavihkosen kera.

Koulutusta järjestimme yhteistyössä Osaaja-verkoston kanssa. Hanke laati ohjelman, ja Osaaja-

Lehdistä löydettyt sanat saavat usein hyvinkin syvällisen merkityksen oppilaiden asettellessa niitä uuteen järjestykseen. (Kuva Anu Koskela)

ja-verkosto vastasi kustannuksista. Näin järjestettiin viisi etäkoulutusta: yksi päivä esi- ja alkuopetukselle, yksi alakoulun ylemmille luokille, yksi yläkoululle ja kaksi iltapäivää lähinnä alakoulujen väelle Ateljee-menetelmän teemoista. Myös kirjaston väki oli tervetullutta koulutuksiin.

Yhteistyötä

Yhteistyö on ollut hyvin tärkeässä osassa hankkeessamme. Tahoja on ollut monia:

Osaaja-verkosto auttoi koulutusjärjestelyissä, Seinäjoen kaupunginteatterista saimme materiaalia hankkeemme esittelyvideon tekemiseen, Kurikan kirjasto auttoi videomateriaalin editoinnissa, Ilkka-Pohjalaisen Koululinkki niin ikään videoinnissa, editoinnissa sekä opetus-tuokioiden pitämisessä ja jalkapalloseura SJK:lta saimme apua Huuhkajat lentoon -kampanjan lanseeraamiseen. Lisäksi Eepos-kirjastojen hanke auttoi kuvaamisessa ja editoinnissa, kun kunnan- ja kaupunginjohtajat lähtivät lukemaan lapsille joulusatuja. Yleisestikin alueemme kirjastot ovat olleet erittäin tärkeitä yhteistyökumppaneita.

Ilman yhteistyötahoja hanke olisi ollut paljon värittömämpi, eivätkä avustusrahat olisi riittäneet näin runsaaseen materiaalin tuottamiseen. Yhteydet kuntaverkoston ulkopuolelle ovat olleet tosi tärkeä asia. Vain harva taho on kieltäytynyt, kun on jollain tavalla pyydetty mukaan lukutaitotyöhön. Asia koetaan niin tärkeäk-

Maakunnan kouluja kierrellessään lukuagentti on laittanut oppilaat leikkelemään lehtiä. Kierrätetyistä sanoista on synnitetty uusia runoja. (Kuva Anu Koskela)

si, että sille voidaan uh-
rata aikaa ja sen eteen
nähdä vaivaa.

Lukutaitotapahtumista vaihtelua arkeen

Syksyn tultua toteutimme jokaisessa hankekunnassa mahdollisuuksien mukaan muumiteemaisia lukutaitotapahtumia niin kouluissa kuin kirjastoissakin. Laadimme kouluille materiaalipaketin, jota pystyi käyttämään niin ala- kuin yläkouluissakin. Näin saatiin mukavaa vaihtelua

koulujen arkeen. Lisäksi kirjastot järjestivät omia tapahtumiaan, joissa mukana oli teemaan liittyviä yhteistyötahoja, kuten Martat paistamassa Muumimamman vohveleita tai partiolaiset opettamassa Muumipapan solmujen tekoa. Koronatilanteesta johtuvan hiljaiselon vuoksi tapahtumat otettiin kirjastoissa iloitin vastaan ja yleisö tote-
si, että kunpa tällaisia olisi muulloinkin.

Eräänlaisia lukutaitotapahtumia olivat myös vuodenvaihteen molemmin puolin toteutetut virtuaalikirjailijavierailut. Seinäjoella kirjailijavieraat saapuivat etänä jokaiseen kuudenteen ja yhdeksänteen luokkaan, maakunnassa puolestaan kolmanteen ja kahdeksanteen luokkaan. Lisäksi muutama yläkoululuokka pääsi mukaan Karri "Paleface" Miettisen ja Kaisa Happonen Revi se -runotyöpajaan niin ikään etänä.

Syksyn 2020 ja kevään 2021 aikana lukuagentti ja hankekoordinaattori tekivät parisensataa luokkavierailua alueemme peruskouluihin

Esimerkki 1

Kirjaa tekemässä

Kun eteläpohjalainen Lukeva kunta -hanke sai Opetushallituksen Lukuliikkeeltä avustusta syksyllä 2020, oli yhtenä ajatuksena toimittaa julkaisu ja pyytää siihen paikallisilta kirjailijoilta tekstejä alueemme lasten ja nuorten luettavaksi. Mukaan kirjoittajiksi pyysimme sekä Etelä-Pohjanmaalla asuvia että täältä lähtöisin olevia tekstintekijöitä. Vastaanotto oli hyvin ilahtunut, ja saimme runsaasti hyvää materiaalia: proosaa, lyriikkaa, sarjakuvaa ja lehtitekstiä. Lasten ja nuorten lukutaidon edistäminen koettiin tärkeäksi asiaksi, ja sen eteen oltiin valmiita tekemään töitä.

Niin syntyi *Lukemisen löytöretki lakeudelle*, teos, joka kertoo omasta seudustamme ja tutuista paikoista. Samalla se kertoo myös lapsista ja nuorista, heidän elämänsä liittyvistä asioista.

Teos tuotettiin eteläpohjalaisten peruskoulujen ja kirjastojen käyttöön. Ajatuksena oli, että se kuluisi käytössä ja olisi tärkeä osa lasten ja nuorten lukemaanedistämistyötä.

Erityiskiitoksen mahtavasta työpanoksesta ansaitsevat kaikki ne ihanat kirjailijat, jotka lähtivät mukaan projektiin! Ikioma teoksemme on omistettu jokaiselle lukevalle eteläpohjalaiselle koululaiselle!

Esimerkki 2

SJK-yhteistyö

Palloliiton keväällä 2021 lanseeraama Lue ja liiku Huuhkajat lentoon -kampanja tuli kuin tilauksesta keskelle hankettamme vauhdittamaan 1.–3.-luokkalaisten lukemista. Oli helppo tukeutua valtakunnalliseen materiaaliin, mutta mietimme, että olisi mahtava kehittää jotain omaakin. Sattumalta oli tuurillakin osuutta asiaan. Seinäjokelaisen liigatasolla pelaavan jalkapalloseura SJK:n edustusjoukkueen päävalmentaja Jani Honkavaara, joka on koulutukseltaan äidinkielenopettaja, oli haastateltavamme lukemisasioista. Samalla rupesimme miettimään, miten edustusjoukkueen pelaajat voisivat olla mukana lasten lukukampanjassa.

Saimme sovittua, että valmentaja pyytää joukkueesta kampanjaan mukaan miehiä, jotka lukevat lapsille ääneen satuja. Sadut äänitettiin, ja niitä julkaistiin säännöllisesti koko kampanjan ajan hankkeemme Facebook-sivulla. Kun kampanja päättyi, saimme vielä järjestettyä jalkapallostadionin kokoustilasta kampanjassa mukana oleviin luokkiin livelähetyksen, jossa pelaajat juttelivat liikkumisesta ja lukemisesta. Lopuksi arvottiin vielä luokille jalkapalloseuran lahjoittamia pikku palkintoja. Yhteistyö oli aivan upea näyttö siitä, kuinka aina kannattaa lähestyä eri tahoja ja kuinka urheilijat, joiden työ näkyy julkisuudessa kohtuullisen hyvin, voivat olla myös tärkeällä tavalla tukemassa lukutaitoasiasia.

pitäen opetustuokioita hankkeen kirjan tiimoilta tai sitten muuten työpajoja kirjallisuuteen liittyen. Vierailut olivat hyvin mieluisia niin työntekijöille kuin yleisöllekin.

Markkinointia

Itse olen yläkoulun äidinkielen ja kirjallisuuden opettaja. Lähdin mukaan hanketyöhön avoimin mielin. Totesin kuitenkin hyvin pian, että työ on

pitkälti lukutaitoasioiden profiilin nostamista monin tavoin. Ei riitä, että tuotaa materiaalia, vaan asiaa pitää myös markkinoida. Se tapahtuu suhteita luomalla, laajasti verkostoitumalla ja yhteyksiä rohkeasti ottamalla. Lehdistö ja tiedotusvälineet ovat myös erittäin merkityksellisessä asemassa, jotta saadaan asioita laajasti kansan tietoisuuteen.

Paikallisessa markkinoinnissa ja tiedon levittämisessä tärkeässä asemassa ovat olleet joka kunnasta hankkeeseen mukaan pyydetty yhteyshenkilöt. He ovat jakaneet omalla alueellaan eteenpäin sähköposteja, joissa on tiedotettu tapahtumista ja jaettu materiaaleja. Haasteellista onkin ollut juuri se, miten tieto tavoittaa ruohonjuuritason. Moni hyvä asia menee

Eteläpohjalaisten hieno voimannäyte on ollut oman alueen kirjailijoilta koottu lukemisto lapsille ja nuorille. (Kuva Anu Koskela)

opettajilta sähköpostissa ohi, kun arki on niin kovin kiireistä. Joku saattaa sanoa, ettei ole kuullutkaan moisesta, tai herää vasta jälkikäteen, miksi emme olleetkaan luokan kanssa mukana tässä kivassa jutussa. Tämän kaiken vuoksi on äärimmäisen tärkeää, että tällaisia hankkeita toteutetaan pitkällä tähtäimellä ja suunnitelmallisesti. Vuosi on lyhyt aika. Siinä ehtii juuri tekemään itsensä tutuksi, kun homma jo usein loppuukin. Onneksi Ete-

lä-Pohjanmaalla saimme juuri vastikään tiedon uudesta valtionavustuksesta, jonka turvin voimme jatkaa edelleen tätä tärkeäksi koettua työtä. Nyt kun olemme tuttuja opetusväelle, meidän toimintaamme jo tiedetään odottaa. Tästä on hyvä jatkaa!

Jenny Ingman,
läsagent, Korsholm
(Foto Marica Rosengård)

På läsande fot från småbarn till tonåring

På läsande fot är en del av det nationella nätverket *En läsande kommun*. I nätverket ingår 17 kommuner och fyra skolor på språköar, samt en övningsskola. Projektet strävar efter att förbättra strukturer kring det läsfrämjande arbetet i kommunerna.

Inom projektet ville vi från början fokusera på samarbetet mellan småbarnspedagogiken, den grundläggande utbildningen och biblioteken inom respektive kommun. Varje kommun ombads utse en representant från var och en av de tre sektorerna. Skolorna på språköar och övningsskolan valde representanter enligt vad som bäst passade dem. Projektperioden inleddes 1.11.2020 och kommer att pågå till 30.6.2022. Projekttiden förlängdes till följd av pandemin.

I kommunerna

Inledningsvis ville vi att kommungrupperna skulle få syn på vad i det läsfrämjande arbetet och samarbetet inom kommunen som fungerade bra, samt vilka utmaningar, speciellt för samarbete, som fanns. Vårt mål med det var att från början lägga grunden för att det är i kommunerna utvecklingsarbetet behöver ske. Internt i kommunen kan man få syn på strukturella utmaningar och möjligheter. Det som fungerar i en kommun, kanske inte är en bra lösning i en annan.

Som läsagent i nätverket träffar jag kommungrupperna var för sig för att coacha dem i deras egna läsfrämjande arbete och framför allt i hur de kan hitta vägar till och strukturer för samarbete. Jag är inte bevandrad inom kommunförvaltning och har ofta mindre erfarenhet av läsfrämjande arbete än de i kommunerna som jobbat med småbarn och elever samt vid bibliotek i många år, men det jag tillför är en yttre blick

och jag är någon som ställer frågor. I första hand är jag i min roll som läsagent en som pushar till möten över sektorsgränserna. Under projektets gång har jag dessutom samlat på mig lösningar och reflektioner från övriga kommuner och skolor i nätverket, vilka ofta är till nytta och inspiration under dessa möten.

Utmaningar

Utmaningarna som jag hör om från kommunerna handlar ofta om resursbrist och utmanande kommunikation. Det finns för litet tid och pengar och det är utmanande att få ut information från bibliotek till daghem och skolor. Överlag saknas det i många kommuner – dock inte i alla – en naturlig kontakt mellan biblioteken och de pedagogiska enheterna. Redan en fungerande kommunikationskanal mellan dessa kan ge en ordentlig skjuts åt det läsfrämjande arbetet i kommunen. Lägg till en struktur utifrån vilken alla enheter jobbar, såsom en biblioteksstig, en kulturstig eller ett avtal mellan biblioteket och kommunens daghem och skolor och man har en mycket god grund för att barn och unga ska kunna nås jämlikt av det läsfrämjande arbete som görs i kommunen, åtminstone på en basnivå. En sådan basnivå, tror jag, kan inspirera såväl enskilda pedagoger som enskilda elever, ja varför inte också enskilda vårdnadshavare, att satsa ännu mer på läsande, skrivande, bokprat, ordkonst och dylikt.

Nätverksträffar

För det större nätverket, dvs. för alla projektets kommuner, har arrangeras digitala nätverksträffar. På träffarna har andra satsningar på läsning presenterat sin verksamhet, såsom Seinäjokis specialuppdrag Erte, Läsväskan, De finlands-svenska läsambassadörerna och Läsrörelsen. Dessutom tipsar vi om evenemang, material och annan inspiration. Via träffarna får deltagarna upp ögonen för hur man arbetar i övriga kommuner och tröskeln är låg för att ta kontakt även över kommungränserna för råd och problemlösning. Efter önskan från nätverket håller vi även månatliga ordkonststräffar.

Jippii jag läser!

I den första projektplaneringen ingick en turné i de medverkande kommunerna. Turnén skulle erbjuda program på skolor, daghem och bibliotek. Då fysiska besök inte blev möjliga planerades istället en digital tvåspråkig läsfest. Jippii – jag läser! med program och material online. Läsfestens innehåll skapades i nära samarbete med Österbottens barnkulturnätverk Bark och med material från ett flertal andra aktörer. Allt material finns fortfarande på www.palasandefot.fi, där man genom att registrera sig får fri tillgång till innehållet.

Läsfesten pågick under fyra veckor hösten 2021 och deltagande daghem och skolor kunde ta del av författar- och illustratörsbesök, ordkonst, escape room, teaterföreställningar, boktips, bokbingo och mycket mera.

Det är omöjligt att veta hur många som nåddes av läsfestens material, men 690 vuxna registrerade sig på festens materialsida, 5236 elever tog del av digitala författar- eller illustratörsbesök och 5370 av de bandade teaterföreställningarna *Kejsarens nya kläder*. Med facit på hand kunde vi med en digital läsfest nå mycket mer jämnt ut till barn och unga, samt till läsfrämjare, än om vi

förverkligat den fysiska turnén. Dessutom finns en stor del av innehållet kvar på hemsidan, för vem som helst att använda när som helst.

Små steg kan ge förändring

Glädjande under projektet och träffarna med dem som jobbar med barn, unga och läsning i kommunerna har varit att se hur små medvetna förändringar och strukturer för arbetet kan innebära förändring. Det är inte endast stora insatser och åtgärder som gör skillnad. Exempel på det här, vilka kommit upp tack vare att personal från bibliotek möter personal från skola och daghem, är en uttänkt plan för bokbussens besök vid skolan/daghemmet, en utsedd kontaktperson på varje skola och daghem för biblioteket, ett brett samarbete med flera sektorer (t.ex. kultur, fritid eller ungdomsarbete), en rutin för intresseanmälan för skolor och daghem till bibliotekets program osv.

Förutsättningarna för framtiden

Med det sagt om små steg, behöver det för det läsfrämjande arbetet i kommunerna slås på även de stora trummorna. Den nya nationella läskunnighetsstrategin ger möjligheter att främja läskunnigheten hos barn, unga, vuxna och äldre. Förutsättningarna för att det arbetet ska kunna göras är naturligtvis att det tas politiska beslut i den riktningen, samt att resurser avsätts för det, så att man i en s.k. läsande kommun kan vara "på läsande fot" från vaggan till ålderdomen.

Ett vidare mål med att starkt förankra projektarbetet i kommunerna är att samarbetet inom och mellan kommunerna kan fortsätta när projektiden är slut. Vi hoppas att de som medverkat i nätverket har upplevt nyttan av att ha ett närmare samarbete med andra som jobbar läsfrämjande och att de som beslutar om arbetstid och arbetsbeskrivningar inser nyttan av att man träffas och gör utvecklingsarbete över arbetsplatsgränserna.

Lukuitua Lapissa

Rovaniemen kaupunginkirjaston Lukuitu-hankkeessa on lähdetty herättelemään perheiden lukuintoa Lapissa. Hankkeen yhteistyökumppaneina toimivat Lapin kirjastojen lisäksi varhaiskasvatuksen toimijat ja neuvolat.

Lukuitu-hanke käynnistyi vuoden 2021 alusta osana Lukeva kunta -verkostoa. Hankkeen päätaavoitteena on luoda kirjaston ja varhaiskasvatuksen yhteinen kirjastopolku Lapin kirjastoille ja edistää muillakin toimintamuodoilla alle kouluikäisten ja heidän perheidensä lukuintoa. Hankkeen toimintaa koordinoi Rovaniemeltä käsin kaksi osa-aikaista hanketyöntekijää, jotka tunnetaan myös lukuagentteina.

Hankkeen alkaessa kartoitettiin kyselyllä päiväkotien ja neuvoloiden nykyistä yhteistyötä kirjaston kanssa ja toiveita ja ideoita tulevalle yhteistyölle. Kyselyjen perusteella intoa ja ideoita tiiviimpään yhteistyöhön kirjastojen kanssa löytyy. Kyselyjen ja muualla Suomessa toteutettujen ideoiden pohjalta testattiin joitain yhteistyömuotoja käytännössä pilottipäiväkotien ja -neuvoloiden kanssa. Korona-tilanne on pakostakin vaikuttanut hankkeen toteuttamiseen monella tavalla: ihan suunnitellusti ei ole päästy toteuttamaan vierailuja päiväkodeissa, tapahtumia ja tapaamisia on järjestetty etänä ja vierailut muihin kuntiin ovat jääneet välistä.

Hankkeessa on tarkoitus luoda käytäntöjä, jotka voidaan ottaa käyttöön kaikissa Lapin kirjastoissa. Tiiviimmin hankkeessa ovat mukana Kemin, Simon ja Ylitornion kirjastot, jotka toimivat Rovaniemen lisäksi hankkeen pilottikirjastoina. Rovaniemeltä mukana ovat olleet tiiviisti edustajat varhaiskasvatus- ja neuvolapuolelta. Heistä on muodostunut hankkeen työryhmä, jonka tehtävänä on ollut ideoiden jalostaminen ja eteenpäin vieminen omissa yksiköissä.

Osana Rovaniemen kaupunginkirjaston Lukuitu-hanketta hankittiin myös e-ohjeistusta Lapin koulujen käyttöön. Kokoelma koostui yläkoululaisille ja lukiolaisille suunnatusta 150 e-kirjasta. E-ohjeistusta oli Lapin koulujen käytössä vuoden 2021 ajan.

Lukuitu-hankkeessa lukemisesta halutaan tehdä lapsille hauska, houkutteleva ja näkyvä asia.

Päiväkotikäisille kirjastopolku ja satupassi

Varhaiskasvatuksen kirjastopolkua lähdettiin ideoimaan sen pohjalta, mitä on aiemmin Lapissa tehty, mitä muualla Suomessa on tehty ja millaisia painotuksia varhaiskasvatussuunnitelmassa on. Idea, jota olemme lähteneet työstämään eteenpäin, on tarinallinen ja pelillinen satusseikkailu, jossa seikkailee Lapin kirjastojen lukumaskotti Hiihku-pöllö. Kohderyhmänä ovat näin alkuun 5–6-vuotiaat. Kevään 2022 aikana on tarkoitus saada seikkailun ensimmäinen versio valmiiksi ja testata sen toimivuutta pilottipäiväkodeissa.

Satusseikkailun ideana on innostaa lapsia kirjojen ja tarinoiden pariin ja tukea lapsille lukemista varhaiskasvatusryhmissä. Seikkailun voi suorittaa ryhmässä omaan tahtiin, ja sen läpikäymiseen liittyy kirjojen lukemista eri aiheista ja aiheisiin liittyviä tehtäviä. Tarkoituksena on pelillisyyden avulla tuoda tarinoita ja lukemista varhaiskasvatukseen. Pakettia suunnittelemassa on myös varhaiskasvatuksen edustajia, jotta

siitä saadaan mahdollisimman hyvin ryhmien arkeen sopiva.

Näkyvimmäksi osaksi perheiden lukemaan innostamista on tulossa satuseikkailupassi. Satupassin tarkoituksena on innostaa varhaiskasvatusryhmiä ja perheitä lukemaan kirjoja eri aihepiireistä. Aihepiirejä ovat muun muassa ystävyys, tunnetaidot sekä luonto ja ympäristö. Kirjavinkit on koottu verkkokirjastoon listoiksi, joista voi helposti tarkistaa mielenkiintoisen kirjan saatavuuden kirjastoista ja tarvittaessa varata noudettavaksi omasta kirjastosta. Suunnitteilla on aloituskampanja, jonka aikana satupassin suorittaneet perheet saivat jonkin pienen palkinnon kirjastosta ja osallistuisivat arvontaan. Satupassin julkaisuajankohta on vielä auki. Kirjoitushetkellä koronatilanne ei salli tapahtumien järjestämistä, mutta toivottavasti myöhemmin keväällä pystyisimme järjestämään tapahtuman, jossa satupassi julkaistaisiin.

Neuvolaesite ja lukumaskotti

Neuvolayhteistyötä varten on tekeillä lapsiperheille tarkoitettu esite, jonka avulla on tarkoitus houkutellessa lapsiperheitä Lapin kirjastojen palveluiden käyttäjiksi. Hankkeen alussa tehdyssä kyselyssä nousi esille neuvoloiden innostus Lukulahja lapselle -kastista, jota on suurella innolla jaettu perheille. Hankkeen aikana olemme päässeet pienimuotoisesti testaamaan pop-up-kirjastotoimintaa kuuden kuukauden ikäisten vauvojen ryhmäneuvoloiden yhteydessä Rovaniemellä. Kirjaston pop-up on tar-

jonnut kirjavinkkejä, loruttelua ja esittelyä kirjaston tarjoamista palveluista.

Keväällä 2021 järjestimme Lukumaskotti-vaalit. Kaikkien Lapin kirjastojen yhteinen lukumaskotti valittiin, koska sen avulla saataisiin yhtenäinen ilme kaikelle lastenkirjastotoiminnalle Lapissa. Ehdolla oli kolme lukumaskottikandidaattia: Ahma, Pöllö ja Poro. Suosikkiaan pystyi äänestämään kirjastoissa ja verkossa. Viimeksi mainittu mahdollisti äänestämisen myös niissä kunnissa, joissa koronarajoitukset estivät äänestyksen järjestämisen kirjastotiloissa. Lisäksi varhaiskasvatustyhmillä ja alakoululuokilla oli mahdollisuus järjestää omat vaalitulaisuutensa. Ohjeet ja valmiit materiaalit välitettiin Lapin kirjastoihin, kouluille ja päiväkodeille. Materiaaleihin kuuluivat äänestyslipukkeet ja vaalijulisteet sekä ehdokkaiden esittelyvideot. Äänestyksen yhteydessä sai ehdottaa myös sopivia nimiä hahmoille.

Vaalit voittaneen Pöllön nimeksi valittiin Hiihku yhdeltä päiväkotiryhmältä tulleen ehdotuksen mukaisesti. Tuloksen julkistukseen käytettiin videota, jossa vaalit voittanut ehdokas pääsi itse kiittämään äänestäjiä ja antamaan ensimmäiset pöllömäiset lukuvinkit. Myös kilpapakumppanit pääsivät kertomaan omista tulevaisuuden suunnitelmistaan. Vaalien jälkeen keväällä ja alkukesästä pidimme pilottipäiväkodeille Hiihkun satutuokioita paikan päällä päiväkotiryhmissä sekä etänä. Uutta lukumaskottia pyritäänkin tekemään tunnetuksi kaikin tavoin, sillä Hiihku-pöllöllä on tästä eteenpäin tärkeä

Hiihku-pöllö valmiina pitämään pop-up-kirjastoa neuvolassa. (Kuva Anna-Maija Takala)

tehtävä olla keulakuvana kaikelle lastenkirjastotyölle Lapin kirjastoissa. Jotta tämä onnistuisi konkreettisemmin, päädyttiin Hiihkusta teettämään myös pehmolelu, jota on helppo käyttää kaverina ja apulaisena kaikessa lastenkirjastotyössä ryhmäkäynneistä somesisältöihin.

HUHUU!-festivaali ja hankkeen jatko

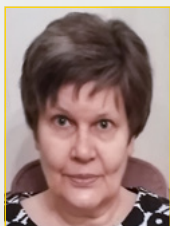
Syksyllä vuorossa oli ensimmäinen HUUUU! Lapin lastenkirjallisuus- ja sanataidefestivaali. Festivaalin nimeen ja teemaan "Siivekkäät sanat" saatiin inspiraatio vastavalitusta lukumaskotista. Festivaalin ajankohdaksi valikoitui syyslomaa edeltävä viikko. Tapahtumia saatiin kasaan monipuolinen kattaus eri puolille Lappia sekä etätapahtumina että tavallisina yleisötilaisuuksina. Koululuokat ympäri Lappia pääsivät osallistumaan Tapani Baggen ja Siri Kolun etäkirjailijavierailuille. Paikanpäällä Rovaniemen, Kemin ja Simon kirjastoissa kävi kirjailija Veera Salmi.

Festivaaliviikolla tapahtumia järjestettiin siis eri puolilla Lappia ja myös kirjastojen seinien ulkopuolella. Ohjelmassa oli satutuokioita, lastenmusiikkikonsertteja, kirjavinkkauksia ja monenlaista muuta toimintaa niin kirjastoissa, museoissa kuin ulkotiloissakin. Koululuokkia ja päiväkotiryhmiä varten annettiin ennakotehtävät siivekkäiden ensyklopedian kokoamisesta ja pöllöaskarteluista ja -tarinoista. Monet näistä

tuotoksista laitettiin esille kirjastoissa festariviikolla ja sen jälkeen. Moni varhaiskasvatusryhmä pääsi myös vierailemaan kirjastoissa ja näkemään omat teoksensa esillä.

Festivaalin huipensi Rovaniemellä kirjaston, taidemuseon, nuoriso- ja kulttuuripuolien yhteistyönä järjestämä Harry Potter -tapahtuma, joka oli todella suosittu ja houkutteli paikalle syysloomaansa aloittelevia lapsia ja nuoria vanhempineen. Saimme tapahtumasta paljon positiivista palautetta kävijöiltä. Näistä festivaaleista on tarkoitus tehdä pysyvä osa Lapin kirjastojen lukemisen edistämistyötä. Tarkoitus on jatkossakin tarjota mielenkiintoisia kirjailijavieraita, osallistavia tehtäviä ja monimuotoisia lukemisen ja kirjallisuuden pariin innostavia tapahtumia ympäri Lappia.

Hankkeen toiminta jatkuu vielä kevään 2022 ajan. Hankkeen toimintamuodot sen sijaan on tarkoitus juurruttaa kirjaston toimintaan ja kirjaston ja hankkeen yhteistyötahojen väliseen yhteistyöhön. Tässä apuna ovat materiaalit ja toimintamallit, joita hankkeessa on saatu luotua ja joita tullaan kehittämään edelleen myös hankkeen päätyttyä. Tavoitteena on jatkossakin pyrkiä tavoittamaan mahdollisimman moni lapsiperhe ja edistää lukemista perheissä yhteistyössä varhaiskasvatuksen toimijoiden ja neuvoloiden kanssa.

Marjo Murto,

Hillatien koulun äidinkielen lehtori,
Kemijärven Lukeva kunta -hankkeen
lukuagentti
(Kuva kotialbumista)

KIRJA

Lukeva kunta -hanke Kemijärvellä

Kemijärven kaupunki on mukana Lukuliikkeen Lukeva kunta -hankkeessa. Se on koko maan kattava; siinä on mukana 171 kuntaa eri puolilta Suomea. Hankkeen tarkoituksena on edistää lasten ja nuorten lukutaitoa ja innostaa heitä lukemaan. Kemijärvellä tarkoituksena on edistää muun muassa lukutaitotavoitteiden ja -toimien toimeenpanoa, kuten esimerkiksi madaltaa poikien kynnystä tarttua kirjaan.

Lukutaito on tärkeä väline kaikkeen oppimiseen. Digilukutaito, monilukutaito ja kriittinen lukutaito ovat edellytyksiä nykymaailmassa selviytymiseen. Lukukeskus on vuonna 2017 kirjannut Suomen lukutaidon ja lukemisen tilannekuvasta seuraavaa: Lukutaidon merkitys kasvaa, mutta taso heikkenee. Kodin asenne lukemiseen on merkittävä jo ennen kouluikää. Peruskoulu ja kirjasto ehkäisevät lukutaidon eriarvoistumista. Painettu kirja ei kuole, vaan uudet tekstimuodot täydentävät toisiaan. (Lukukeskus 2017.) Vuoden 2020 tilannekuvassa mainitaan, että nuoret saadaan lukemaan yksilöllisillä toimilla ja mielenkiinto lukemiseen löytyy nuorten omien esikuvien kautta (Lukukeskus 2020).

Maan laajuisen Lukeva kunta -hankkeen tarkoitus on edistää lukemista elämäntaitona ja elämäntapana. Lukeminen nähdään supervoimana, joka edistää nuorella muun muassa empatiakykyä, auttaa tilanteissa selviämässä, auttaa tekemään elämässä valintoja, saa ihmisen ajattelemaan ja on tie itsetuntemukseen, kielen avulla ymmärtämään itseään ja maailmaa.

Kemijärven hankkeen tavoitteita ovat kemijärveläisten nuorten, etenkin poikien, lukutaidon vahvistaminen, kirjaan tarttumisen kynnyksen madaltaminen ja "lukutoukkien" statuksen kohentaminen. Ideamme on hankkeen avulla rohkaista poikia lukemaan "lukevien miesten roolimallien" myötävaikutuksella yhteistyössä kirjaston ja nuorisotoimen kanssa. Poikien lukemisen

taitoa ja lukemisen harrastuneisuutta pyritään lisäämään hankkimalla pojille suunnattua kirjallisuutta sekä kirjaston kanssa tehtävällä yhteistyöllä esimerkiksi kirjaston tarjoamilla kirjavinkkauksilla.

Kemijärven hankkeen tavoitteita ovat poikien lukeneisuuden erityisen huomioimisen lisäksi kirjojen saatavuus ja viihtyisät lukutilat, jotka mahdollistavat lukutunnit koulupäivän aikana. Koulu ja kirjasto yhteistyössä tarjoavat kemijärveläisille lapsille ja nuorille kiinnostavan kokonaisuuden kirjojen parissa koko koulupolun ajan.

Lukutaidon merkityksestä

Lukemisen hyödyistä on julkaistu paljon tutkimuksia, jotka ovat päätyneet jokseenkin samoihin tuloksiin. Näissä on tullut esille, että lukeminen kasvattaa yksilön empatiakykyä ja parantaa sosiaalisia taitoja. Esimerkiksi tutkijat George Dugdale ja Christine Clark (2008) ovat tutkimuksessaan tuoneet esiin korrelaatioita lukeneisuuden ja hyvän elämän välillä – he esittävät, että lukeneisuudella on myönteinen vaikutus perhe-elämään ja yhteiskunnalliseen valvutuneisuuteen. Yhteiskunnan näkökulmasta lukeneisuudella ja koulutuksella on myös kiistaton yhteys: jos lapsi lukee, on todennäköisempää, että hän hankkii myöhemmin elämässään korkeamman koulutuksen. (Dugdale & Clark 2008.)

Lukeminen on nimenomaan luomista, kuviteltua, ymmärrystä, myötäelämistä ja ennen kaikkea rakentamista. On tutkittu, että fiktion lukemi-

nen parantaa myötäelämisen kykyä ja muitakin tärkeitä taitoja. Tämä perustuu siihen, että eri tyylilajit luovat simulaation erilaisista sosiaalisista maailmoista lukijan mielessä. Tästä taas johtuu, että lukija oppii paremmin ymmärtämään sosiaalisia tilanteita ja ihmissuhteita. Lisäksi eri tyylilajien kirjoja luettaessa sanavarasto laajenee ja muodostamme yhteyksiä suullisesti käytettävien ja luettujen

sanojen välille. Sanallinen ulosanti rikastuu ja parantaa myös epäsuorasti kirjoitustaitoamme. Ei pidä unohtaa myöskään lukemisen vaikutusta luovuudelle, mielikuvitukselle ja tunne-elämälle. (Mielen Ihmeet 2019.)

Yksi lukemisen taitoa edistävä tekijä on kaunokirjallisuuden lukeminen. Tarinat ovat tie mielikuvitukseen, ja niiden kautta saa rauhaa ja voi hypätä toisenlaiseen maailmaan. Kemijärveläisten nuorten (13–15-vuotiaat) kaunokirjallisuuden lukemisen hyötyjä tutkiessani vuonna 2006 tyttöjen kolme tärkeintä antia olivat virkistys, eläytyminen ja mielikuvitus ja pojilla tieto, käyttäytymismallit ja vieraat paikat. Lukemalla romaaneja, novelleja, näytelmiä, satuja ja runoja keskittymiskyky paranee, saa aineksia tunne-elämäänsä, kohtaa erilaisia elämänpiirejä, ikävystyminen unohtuu, osaa tehdä päätelmiä tekstin sisällöstä, saa mallean omaan ilmaisuun, oppii suvaitsevaisuutta ja ymmärrystä toisia ihmisiä kohtaan, yleissivistys ja kielitieto lisääntyvät. Kaiken kaikkiaan lukeminen tuo lukijalle iloa, rentoutumista ja ajankulua: huvia ja hyötyä. (Murto 2007.)

Lukutila. (Kuva Marjo Murto)

Kiinnostus pitkien tekstien lukemiseen on laskenut. Lukutaitoa tukee se, että lapsi pitää lukemisesta. Kodin rooli on merkittävä lukemisen edistäjänä ja ylläpitäjänä, muun muassa yhdessä lukeminen, yhteinen kirjastokäynti ja kirjoista keskustelu voivat olla merkityksellisiä asioita lapsen ja nuoren elämässä. Lukutaito syntyy yhdessä yhteisenä kokemuksena. Vanhemmilta saatu tuki ja kannustus sekä van-

hempien itse lukemiseen käyttämä aika näkyvät suoraan lapsen osaamisessa. Etenkin poikien lukutottumusten muodostumisessa esikuvat ovat tärkeitä: isän lukeminen vahvistaa poikien omaa lukuintoa. Yksi tehokkaimmista keinoista vaikuttaa lapsen lukutottumuksiin on ääneen lukeminen. Kirjoja lukematon jää paitsi kirjojen maailmoista, ajatuksista ja sisällöistä. (Lukukeskus 2018.)

Pojat lukevat mielellään musiikin, tieteen, urheiluharrastuksen, pelimaailman, elämäkertojen ja huumorin maailmoihin keskittyviä kirjoja. Vähän lukeville pojille tarjotaan lyhyitä tekstejä ja toiminnallisia kirjoja, joissa on miespäähenkilö ja nopeasti etenevä juoni. Lisäksi selkokirjat ja äänikirjat sopivat osalle oppilaisista. (Tyyskä-Tulus.)

Kirjat antavat lapselle ja nuorelle yhden harrastuksen, jonka parissa viettää monia leppoisia lukuhetkiä ja kokea iloa, seikkailua, viihtymistä, jännitystä, romantiikkaa ja tietoa, ennen kaikkea pakoa arjesta tai peräti vapautta. Näiden asioiden yhteisvaikutuksesta nuoresta kasvaa kult-

tuuripersona, joka osaa arvostaa suomalaista identiteettiään. (Murto 2007.)

Koti, laadukas varhaiskasvatus ja koulu sekä kirjasto antavat raamit ja mahdollisuudet lapsuuden ja nuoruuden lukuharrastuksen kehittymiselle. Lukutaito kehittyy vain aktiivisesti ja monipuolisesti sitä käyttämällä (Tähtipoikien talossa 2020).

Lukutaitotyötä Hillatien koulussa

Kemijärven koulukeskuksessa, Hillatien koulussa, opiskelee 470 peruskoululaista ja noin 70 lukiolaista. Hankkeen puitteissa on toiminut neljän hengen lukutiimi, joka on hankeavustuksemme mukaisesti ideoinut Hillatien uuteen koulukeskukseen lukutiloja niin ala- kuin yläkoululaisille. Koulukeskuksen ala-aulaan on rakennettu lukutila, joka koostuu yhdistettävistä sohvista, säkkituoleista, raheista, tynnyistä ja siirrettävistä kirjakaapeista. Alakoululaisille on lukutynyt telineineen ja neljä siirrettävää kirjakaappia, jotka voidaan viedä luokkaan pop up -kirjastoiksi tai niistä voidaan hakea kirjat säilytyspaikasta luokkaan.

Hillatien koulun oppilaiden kommentteja lukemisesta

2c-luokka

“Lukeminen on tosi kivaa. On kiva lukea jotakin, mikä kiinnostaa. Luen noin 20 kirjaa vuodessa.”

“Lukeminen on kivaa. Luen fantasiakirjoja. Luen aika paljon.”

“En tykkää vapaa-ajan lukemisesta.” Puolet oppilaista on tätä mieltä.

“Tykkään kirjavinkeistä.”

“Mysteerilukija-tempaus oli mukava.”

Kemijärvellä on hieno ja toimiva kirjasto, jota Hillatien koulu edelleen hyödyntää ahkerasti. Kirjojen saatavuus koulupäivän aikana on tärkeää. Kemijärven kirjaston sijainti lähellä Hillatien koulua mahdollistaa myös siellä käynnin oppituntien aikana. Hankkeen ansiosta voimme tarjota ajanmukaista kirjallisuutta myös koululla.

Koulumme lukutiimi on kokoontunut säännöllisesti sekä keväällä että syksyllä 2021 ja koostanut muun muassa vuosikelloa erilaisista lukemiseen liittyvistä vuosittain toistuvista tapahtumista ja mahdollistanut uusien ideoiden kehittämisen.

Syksyn 2021 lukutapahtumia olivat Read Hour -lukukampanja, jolloin koko koulu luki yhden oppituntin ajan, minkä lisäksi yläkoululaiset katsoivat Read Hour Live -ohjelman. Eräs poikaoppilas mainitsi ohjelman olleen hyvä, siinä tuli hänen mielestään esille tärkeää tietoa lukemisesta. Toinen lukutaitotapahtuma koulussamme oli Syysloma on lukuloma -haaste. Haaste esiteltiin Teamsin välityksellä ja kaikille peruskoululaisille jaettiin moniste, johon merkittiin viikon aikana kymmenen lukutapahtumaa eri lukupaikoissa. Etenkin alakoululaiset ottivat haasteen vastaan innokkaasti, ja myös yläkoululaiset ottivat haasteeseen osaa. Eniten lukenut luokka palkittiin elokuvan katsomisella. Kaikkein eniten lukivat 2.-luokkalaiset, ja kaikki koulumme kolme 2. luokkaa palkittiin yhteisellä elokuvahetkellä. Lisäksi joulukuun alussa oli Mysteerilukijakisa, jossa oppilaat arvuuttelivat, kuka koulun henkilökuntaan kuuluva luki otteen sadusta Tonttu tosi pikkuinen. Kisassa oli palkintona mysteerimatkakortti, joka on nuorisotoimen järjestämää ohjelmaa nuorisotiloilla koulupäivän aikana.

Kevään 2022 aikana lukutiimi alkaa suunnitella uusia lukutempauksia. Kirjasto on lupautunut olemaan jatkossa mukana lukutempauksissa kehittämillään toimilla. Lisäksi kevään aikana lukutiimi aikoo hankkia kirjoja koululle, erityisesti po-

jille suunnattuja teoksia. Aiomme hankkia monipuolisesti kattavan kirjavarannon, joka keskittyy poikia lukemaan innostamaan kirjallisuuteen.

Hillatien koulun luokissa oppilaiden lukeminen vaihtelee ja lukemista tuetaan eri tavoin. 6b-luokalla 18 prosenttia oppilaista lukee mielellään vapaa-aikana. Harry Potter -kirjoja tykkää lukea 29 prosenttia; kaksi oppilasta on lkenut kaikki Harry Potterit ja yksi oppilas on lkenut ensimmäisen Harry Potterin englannin kielellä. Noin puolet luokasta osallistui Syysloma on lukuloma -tempaukseen, osa oppilaista olisi halunnut ajankohdaksi jonkin muun kuin syysloman.

5c-luokalla luetaan joka viikko lukutunnilla. Tunnin aluksi opettaja lukee kirjaa ääneen, minkä jälkeen oppilaat lukevat omia pulpettikirjojaan eteenpäin. Opettaja on tehnyt paljon sen eteen, että jokaiselle löytyisi mieluista lukemista. Kirjoja on saatavilla oman luokan hyllyssä ja koulun yhteisissä hyllyissä. Lukeminen tapahtuu luokassa omilla paikoilla. Välillä saa lukea missä haluaa ja välillä hyödynnetään myös suosittua lukutilaa. Tällä luokalla kaikki pitävät lukemisesta. Opettaja on yllätynyt, kuinka helposti oppilaat innostuvat lukemisesta. Oppilaat ovat aivan koukussa Neropatti-kirjoihin, joita opettaja on tuonut kirjastosta. Opettaja on suunnitellut toteuttavan-

5c-luokan lukupiste. (Kuva Marjo Murto)

sa keväällä lukupiirit ja kirjaesitelmät. 5. luokan seinällä on paikat Tällä hetkellä luen -lapuille ja Me sydän kirjat, johon kerätään koko lukuvuoden luetut kirjat. Luetuista kirjoista annetaan oppilaille eri lukumäärillä varustetut lukupassit.

2c-luokan mielestä Read Hour -tempaus oli kiva, koska kaikkialla oli hiljaista ja tiesi, että kaikki koululla lukevat. Samoin Syysloma on lukuloma -tempaus oli mukava: hauskat paikat, missä lukea (sauna, taskulampun valossa). Muulloin ei tulisi luetua näissä paikoissa. Oppilaat kertoivat, että

Hillatien koulun oppilaiden kommentteja lukemisesta

5c-luokka

- Usean oppilaan mukaan kirjoihin jää koukkuun.
- Heidän mielestään on kivaa, kun ope lukee ääneen.
- "Lukutunnit kehittävät mielikuvitusta"
- Erään oppilaan vinkki: Kannattaa kokeilla erilaisia kirjoja, jotta löytää sen josta oikeasti pitää. Ettei kannata lukea sellaisia kirjoja, joista ei pidä tosi paljon.

Hillatien koulun oppilaiden kommentteja lukemisesta

6b-luokka

- Lukeminen on hauskaa, tarinat on mukavia myös koulukirjoissa
- Hauskat ja hassut hahmot kiinnostavat (nimet, ulkonäkö)
- Hurjat seikkailut (jotka eivät välttämättä tapahtuisi oikeassa elämässä)
- Lukeminen rauhoittaa (jos on ollut paljon melussa, on ärtynyt tai vihainen), myös nukkumaan mennessä on kiva lukea

he käyvät harvoin kirjastossa perheen kanssa, vaikka kirjastossa käynti oli heidän mielestään superhyvä asia. Siellä on rauhallista ja sieltä voi lainata myös cd-levyjä.

7c-luokan oppilaista osa ei juurikaan lue vapaa-ajalla, osa puolestaan pyrkii lukemaan mahdollisimman paljon. Lukeminen on heistä kivaa ja parasta lukemisessa on se, kun löytää mielenkiintoisen kirjan ja voi nähdä henkilöt ja tapahtumapaikat mielessään. Lisäksi sanavarasto kasvaa ja mielikuvitus kehittyä. Voi paeta arjen hälinästä ja pääsee tavallaan uudenlaiseen maailmaan.

Yksi oppilas lukee joka ikinen päivä ja yö, toinen on lukenut viimeisen kuukauden aikana neljä kirjaa ja kolmas on lukenut syksyn aikana Anne Frankin päiväkirja -romaanin, Vihan ja inhon Internet -kirjan ja aloittanut lukemaan Tuulen viemää -teosta. Yksi oppilaista kertoi, että äidinkielen luokan kirjahyllystä löytyy hyvää luettavaa. Edellä mainitut kirjat ovat äidinkielen luokan hyllyssä. Kaiken tämän hyvän lisäksi tulisi saada lisää luettavaa pojille, jotta myös heil-

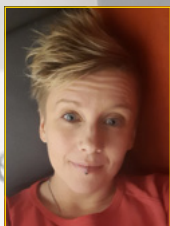
le löytyisi mielekästä luettavaa. Lukutunnit ovat suosittuja, ja oppilaat toivoivat, että jokainen löytäisi itselleen sopivan kirjan. Lukutempaukset olivat heistä ihan kivoja.

Lukeva kunta -hanke mahdollistaa Kemijärvellä panostamisen lukemiseen nyt ja tulevaisuudessa. Lukeminen on elintärkeä taito ja tuo iloa arkeen. Sen on huomannut syksyn aikana Hillatien koulussa. Lukemisen rakenteet vahvemmiksi -teema sopii hyvin Kemijärvellä alkaneeseen lukutaitotyöhön.

Hankkeemme tavoitteena on lisäksi jatkossa tehdä yhteistyötä varhaiskasvatuksen kanssa. Suunnitteilla on Hillatien koulun ja Kemijärven päiväkotien kanssa perustaa suunnitteluryhmä, joka valmistelee koulun ja päiväkotien yhteistä ohjelmaa lukemiseen liittyen. Se voisi olla yhteisiä lukutuokioita, lempikirjojen esittelyä, vuorovaikutteista lukemista ja varjoteatteria. Helpointa lukijaksi kasvaminen on lapsuudessa. Varhaiskasvatus voi sytyttää lukukipinän.

Lähteet

- Dugdale, G. & Clark, C. 2008. Literacy changes lives: An advocacy resource. National Literacy Trust 2.9.2008. Saatavissa: https://cdn.literacytrust.org.uk/media/documents/2008_09_02_free_research_-_Literacy_changes_lives_2008_eC8a7NJ.pdf [Viitatuspäivä 21.2.2022]
- Lukukeskus 2017. 10 faktaa lukemisesta 2017. <https://lukukeskus.fi/10-faktaa-lukemisesta/> [Viitatuspäivä 8.12.2021]
- Lukukeskus 2018. 5 faktaa lasten ja nuorten lukemisesta. Saatavissa: <http://lukukeskus.fi/wp-content/uploads/2018/04/Viisi-faktaa-2018-pdf.pdf> [Viitatuspäivä 6.12.2021]
- Lukukeskus 2020. 10 faktaa lukemisesta 2020. <https://lukukeskus.fi/10-faktaa-lukemisesta-2020/> [Viitatuspäivä 9.12.2021]
- Mielen Ihmeet 2019. Lukemisen hyödyt: löydä uusia maailmoja. Saatavissa: <https://mielenihmeet.fi/lukemisen-hyodyt-loyda-uusia-maailmoja/> [Viitatuspäivä 7.12.2021]
- Murto, M. 2007. Kemijärveläisten nuorten lukeminen. Virke 2/2007.
- Tyyskä-Tulus, V. Pojat lukevat kaiken – jos innostuvat. Peda.net. <https://peda.net/askola/erityisopetus/vlv/pojat-lukemaan:file/download/f5aa01a8df455a845fe79966c04929cc67cd48f9/Pojat%20lukemaan.pdf> [Viitatuspäivä 4.12.2021]
- Tähtipoikien talossa 2020. Miten saada pojat lukemaan? Osa 1: Teoriaa. Tähtipoikien talossa 22.2.2020. <https://tahtipoikientalossa.fi/blog/2020/02/22/miten-saada-pojat-lukemaan-osa-1-teoriaa/> [Viitatuspäivä 5.12.2021]

Pia Rask-Jussila

Kirjoittaja on informaattikko Joensuun seutukirjastossa ja Lukutaito kuuluu kaikille -hankkeen lukuagentti (Kuva Pia Rask-Jussila)

Idässä kokeiltiin yhteistä lukutaitotyötä ja rakennetaan sovellusta

Lukuliikkeen Lukeva kunta -toimintaan hypättiin Itä-Suomessa laajan verkoston voimin. Pohjois- ja Etelä-Savon sekä Pohjois-Karjalan yleisten kirjastojen yhteistyössä lähdettiin kehittämään nuorille lukusovellusta sekä kokeilemaan lukutaitotyötä kuudessa pilottikunnassa. Nyrkkeilytermein ja asukasluvulla mitattuna höyhensarjalainen oli reilun kahden tuhannen asukkaan Sulkava, keskiraskaassa sarjassa ottelivat Nurmes ja Leppävirta. Maakuntien keskuskaupungit Mikkeli, Joensuu ja Kuopio täydensivät kokeiluporukkamme. Työntekijöitä hankkeessa oli kaksi, joista toinen lukuagentti oli osa-aikainen. Hankkeen kohderyhmänä olivat perusopetusikäiset lapset ja nuoret.

Oman projektimme ytimessä oli halu kokeilla, kuinka pilottikunnissa sujuisi lukutaidon edistäminen kunnan eri sektoreiden kesken niin, että lopputuloksena olisi komeat teemaviikot kevään Lukuviikolla sekä marraskuun Peliviikolla. Koska hanke oli kirjastovetoinen, mukaan kumppaneiksi tapahtumiin haluttiin muut hyvinvoinnin ja vapaa-ajan toimijat kuntaorganisaatioista.

Toisena kovana tavoitteena oli suunnitella ja toteuttaa nuorille lukusovellus, jolla saataisiin kirjastojen pakkiin 2020-luvun työkalu yläkoulun lukudiplomiksi sekä lukusuositteeluun. Tämän tyyppistä sovellusta ei Suomessa vielä ole, joten olimme mielenkiintoisen urakan edessä.

Tapahtuma on pieni sitoumus

Projektimme ajatus oli siis kokeilla yhteistyön tekemistä ja tuoda lukutaitoa osaksi myös niiden toimijoiden arkea, jotka eivät välttämättä lukutaidon ammattilaisiksi tunnustaudu. Tapahtuma oli kokeiluamme sopivan kokoinen maali. Toiveemme oli, että kumppanien on helppo lähteä mukaan konkreettiseen, suhteelliseen pieneen juttuun, joka ei vaadi vuosikausien sitoutumista – vaikka lukutaidon edistäminen pitkäjänteistä hikoilua onkin. Lähestyimme lukutaitoa hyvin käytännönläheisestä monilukutaidon näkökul-

masta: johtotähtenämme oli ajatus siitä, että jokainen hyvinvointipalvelujen eteen töitä tekevä pystyy myös edistämään lukutaitoa samalla kun tekee omia töitään. Jokaiseen kuntaan perustettiin lukutaitotiimi, ja lukutaito kytkettiin tiimiläisten työhön tiukalla rautakettingillä.

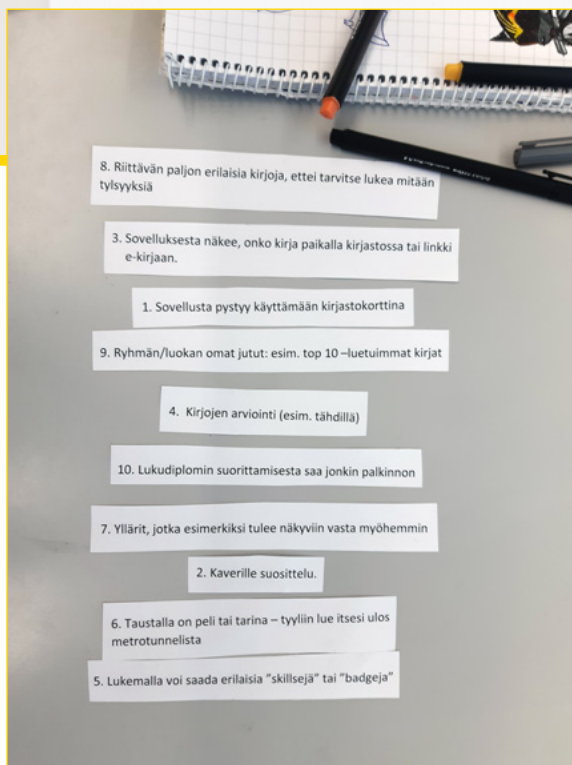
Mukaan lähtivät nuoriso-, liikunta- ja kulttuuripalvelut sekä perusopetus. Kokoonpanot pilottikuntien välillä vaihtelivat ihan jo kunnankin koon perusteella. Korona vaikutti tähän myös: monilla toimialoilla oli tuolloin(kin) kova kuormitus ja voimat ”ylimääräiseen” olivat toisilla vähissä.

Alkuperäinen ajatuksemme oli, että hanke vuoden aikana tehtäisiin kaksi kokeilua, joista ensimmäisenä ovella oli huhtikuun Lukuviikko, jonka jälkeen vedettäisiin henkeä ennen marraskuusta Peliviikkoa. Näin saataisiin kaksi erilaista lähestymistapaa lukemiseen: keväällä kävisi monenlainen toiminta ja talvella hypättäisiin pelillisyyden ja pelikulttuurin maailmaan. Tästä jouduttiin tinkimään. Kun hanketta aloitettiin tammikuussa 2021, huomasimme huhtikuun tulevan liian aikaisin kumppanien löytämisen, verkostoitumisen ja koulutuksen kannalta. Laitoimme suunnitelmat uusiksi ja järjestimme hankkeen lukuagenttivoimin idän yhteisen Lukuviikon ja kokeilimme yhteistyömallia vain Peliviikolla.

Tässä oli myös hyvät puolensa. Keväällä 2021 koronarajoituksia oli paljon, minkä vuoksi vapaa-ajan tapahtumien järjestäminen olisi ollut haastavaa. Peliviikko oli kokeilun kannalta mainio valinta, koska pelaaminen on jo valmiiksi kiinnostavaa kohderyhmällemme. Peliteemaan voi kytkeä monenlaista tekemistä, ja toisaalta monet asiat voi myös pelillistää. Peliviikon tapahtumien ja toiminnan suunnitte-

lussa pilottikuntien lukutaitotilaisuuksilla oli paljon sananvaltaa. Lisäksi osallistimme myös lapsia ja nuoria kertomaan mielipiteensä, vaikkakin hieman ohuin tuloksin. Osallistamisen kannalta aika ei ollut paras, kun monilla toimijoilla oli paljon erilaisia rajoituksia ja esimerkiksi kirjastolaiset eivät päässeet normaaliin tapaan vierailemaan kouluilla.

Peliviikolla nähtiin isompia ja pienempiä tapahtumia, etänä ja paikan päällä. Jatkuvuutta ja monipuolisuutta ajatellen päädyimme hankimaan sisältöjä, jotka toimivat monenlaisissa käsissä ja ympäristöissä hankkeen päättymisen jälkeenkin. Viime vuosina hiteiksi nousseita pakopelisalkkuja hankimme myös me. Pakopeli kytkee hyvin yhteen lukutaidon sekä pelillisyyden ja myös tiimeissämme mukana olleita toimijoita: pakopeliä voi pelata kirjastossa, koulussa, nuorisotilassa tai museossa. Alan yritykseltä hankimme myös pelillisen tapahtumakokonaisuuden, jossa yhdistyvät kädentaidot, pöytäroolipeli hahmonsuunnitteluineen sekä toiminnallinen suunnistus fyysisessä tilassa. Liikuntapalvelu-

Lukusovelluksen ominaisuudet. (Kuva Pia Rask-Jussila)

lujen mukaantulo toi viikkoomme idean sanapelistä, jota pelataan uima-altaassa veden alla. Nämä materiaalit jäävät käyttöön hankkeen jälkeenkin ja so-pivat myös esimerkiksi kerhotoimintaan sekä koulujen kanssa tehtävään yhteistyöhön. Aja-tuksemme on, että ta-pahtuma voi olla myös arkisempaa toimintaa, eikä välttämättä suuri speaktaakkeli.

Toinen tapahtumakokeilumme tehtiin

Youtubessa, jossa pidimme kaksi livelähetystä. Vaikka Youtuben käyttö onkin viime vuosina kunnissa kasvanut, omalla alueellamme kirjastojen isommat suoralähetykset olivat vielä harvinaisia. Lukuviikolla pidimme Soturikissat-fantasia-kirjasarjaan liittyvän liven ja Peliviikolla Minecraft-peliteemaisen. Soturikissat-kirjoilla on laaja lukijayhteisö, joka on jo osittain verkostoitunut keskenään sosiaalisessa mediassa: Tikkurilan kirjaston viikoittaiset Soturikissat-livet olivat jo vakiinnuttaneet asemansa ja myös kirjojen kustantaja on somessa aktiivinen lukijoiden suuntaan. Samaan aikaan kirjoihin liittyviä tapahtumia oli toivottu meiltä kauan. Minecraft-peli puolestaan elää tällä hetkellä uutta tulemistaan ja on erittäin suosittu lasten ja varhaisnuorten keskuudessa.

Molemmissa liveissä kirjastolaiset suunnittelivat ja toteuttivat sisällön. Teknisestä toteutuksesta vastasi alan yritys. Etätapahtumat mahdollistivat osallistumisen myös välimatkojen takaa ja koimme, että niillä luotiin omalta osaltaan myönteistä lukemiskulttuuria. Aiomme jatkaa sa-

maa yhteistyötä kolmen maakunnan kirjastojen kesken, jolloin resursseja voidaan käyttää tehokkaasti. Kolmen maakunnan alueella on myös riittävästi potentiaalista yleisöä.

Koulu tavoittaa ”kaukaisetkin”

Vapaa-ajan tapahtumien ohella kouluilla oli suuri rooli lasten ja nuorten tavoittamisessa, erityisesti huhtikuun Lukuviikolla. Keväällä 2021 monissa kunnissa oli tiukat koronarajoitukset, jotka vaikuttivat erityisesti vapaa-aikapalveluihin: osa pilottikuntiemme nuorisotiloista oli suljettuna, kirjastoissa oli tiukat tapahtumarajoitukset ja myös kouluissa tilanne lähi- ja etäopetuksen välillä vaihteli.

Päädyimme järjestämään kouluille suunnatun teemaviikon, jossa ajatuksena oli tehdä jotain yllättävää, piristävää ja ”normaalista poikkeavaa” etätapahtumien muodossa. Etätapahtumat toimivat hyvin myös niille kouluille, jotka sijaitsevat kauempana. Niitä pilottikunnistamme löytyy. Lukuviikon ohjelmassa oli etäyhteyksin kirjailijavierailuja, aamunavauksia, improesityksen sekä somesta tutun konstaapeli Danielin vierailu. Osa näistä kohdennettiin pilottikuntiin, osa oli avoimia kaikkiin kolmeen maakuntaan. Jotta tapahtumat eivät jäisi irrallisiksi, niihin kytkettiin mahdollisuus vaikuttaa vierailun sisältöön. Esimerkiksi improesitykseen, jonka pääkohderyhmänä olivat 1.–2.-luokkalaiset, oli ennakotehtäväpaketti kouluilla tehtäväksi. Kun pikkukoululaiset pääsivät miettimään improryhmälle laulun aiheita ja esimerkiksi sketsien tapahtumapaikkoja ja lauseita repliikeiksi, lopputulos oli hulvaton. Itä-Suomen poliisilaitoksella somepoliisina työskentelevä konstaapeli Daniel vieraili kertomassa siitä, miten lukeminen ja kirjoittaminen on osa poliisin työtä ja esimerkiksi siitä, millaiset poliisiopintojen pääsykokeet ovat lukutaidon kannalta. Lukuviikolla etätapasimme myös kirjailijat Jari Mäkipään ja Vilu Varennon. Kirjailijavierailut, varsinkin ”nimivieraiden”, ovat

alueellamme kohtuullisen harvinaisia. Korona-aika oli jo totuttanut etäyhteyksien käyttöön, joten sekin puoli toimi mainiosti.

Kouluilla oli oma roolinsa myös vapaa-aikaan painottuneella Peliviikolla. Pilottikunnista Leppävirralla osa sisällöistä jalkautettiin kyläkouluun, josta matkaa keskustan varsinaisille tapahtumapaikoille oli reippaasti.

Sovellus tuo suositukset taskuun

Toinen iso ponnistuksemme on nuorten lukusovellus, joka valmistuu ja otetaan käyttöön tänä keväänä. Sovelluksen ajatuksena on tuoda tuoreet kirjavinkit lähelle nuorten arkea: älypuheliin, joka monilla kasvaa lähes käteen kiinni. Alueellamme on myös kysyntää yläkoulujen lukudiplomille ja erityisesti modernisoidulle sellaiselle, jossa paperisten kirjalistojen ja suorituslomakkeiden sijaan käytetään sovellusta.

Vielä toistaiseksi nimettömän sovelluksen on tarkoitus olla massatuote, jonka ottaa käyttöön mahdollisimman moni. Erityisesti tähtäimessä ovat ne nuoret, joita lukeminen ei kiinnosta tai joille se on hankalaa. Ikäryhmänä ydinkohderyhmä on yläkoululaiset. Heikot lukijat huomioidaan erityisesti sovelluksen kirjavalikoimassa. Lisäksi lukudiplomin suorittamiseen ei vaadita kovinkaan montaa kirjaa, ja käyttäjällä on mahdollisimman paljon valinnanvaraa kirjojen suhteen. Sovellusta voi tuki käyttää ilman diplominkiiltoa silmissä.

Käytännössä sovelluksessa liikutaan metron reittejä pitkin. Asemilta löytyvät kirjavalikoimat, jotka nuortenkirjoihin perehtyneet kirjastoammatilaiset ovat valinneet. Käyttäjä saa valita kirjoja lukulistalleen ja kun kirja on luettu, siitä tehdään tehtävä (joita on eri tasoisia) ja saadaan pisteitä, joilla pääsee baanaa eteenpäin. Sovellus palkitsee käyttäjiään erilaisilla saavutuksilla ja metron vakioireittien lisäksi eteen voi tulla yllätystreitti tai -asema. Opettajan tehtävänä on hallinnoida erillisellä verkkosivustolla omien oppilai-

8. Riittävän paljon erilaisia kirjoja, tylsyyksiä

densa suorituksia ja hyväksyä (tai hylätä) tehtäviä suorituksia. Yksi kärkiajatuksemme on ollut, että nuori voi tehdä sovelluksen kautta koko diplomiprosessin – yhtä vaihetta lukuun ottamatta: kirjat pitää hankkia käsiinsä muuten, niitä ei voi vielä sovelluksen kautta lukea tai kuunnella.

Jotta sovelluksesta ei tulisi vain kirjastolaisten haaveiden mukainen, suunnittelussa on ollut mukana kymmenen nuorten testiryhmää pilottikunnista. Valtaosa ryhmistä on yläkoululuokkia, mukana myös joustavan perusopetuksen ryhmä sekä liikunnan erikoisluokka. Testiryhmillä on ollut iso vaikutus sovelluksen visuaalisuuteen, toimintoihin ja kirjavaliikoimaan. Heidän kautaan saimme myös turhan harvinaista laadullista palautetta kokoelmistamme ja siitä, millaiset kirjat erityisesti kiinnostavat. Kirjastolaisilla on toki kelpo tuntuma siihen, mitä meiltä lainataan, mutta nyt lähestymistapa oli erilainen. Sovelluksen valikoimaan tulee satoja kirjoja sekä nuorten että aikuisten osastoilta. Tietokirjoja on paljon ja myös selkokirjoja runsaasti. Metroreittien aiheina on muun muassa. scifi ja fantasia, #elämää, monimediainen linja sekä jännitys ja rikokset. Reitit risteävät keskenään ja mahdollistavat monenlaiset ”kaistanvaihdokset”.

Pääsimme myös kurkistamaan siihen, millaisia toiveita nuorilla on kirjaston palvelujen suhteen. Toiveissa oli esimerkiksi se, että sovelluksesta voisi lukea suoraan e-kirjaa tai kuunnella e-äänikirjaa joko kirjaston tai Celian valikoimasta. Tähän meillä on vielä matkaa. Nuoret myös toivoivat samanlaisia toimintoja kuin nykyisissä verkkokirjastoissamme: mahdollisuuksia tehdä hakuja ja varauksia sekä käyttää sovellusta kirjastokorttina. Aktiivilukijat toivoivat mahdollisuutta pitää sovelluksessa lukupäiväkirjaa. Nuorten kanssa työskentely oli hankevuoden helmiä, koska jokaista ryhmää tavattiin useamman kerran. Sovellustestaus toi myös vaihtelua muuhun koulu yhteistyöhön.

Maagisten kivien jahti

- Alakoululaisille sopiva pelillinen tapahtuma, jossa yhdistyvät sanataide, kädentaidot ja roolipeleistä tuttu oman hahmon luominen.
- Alkuun inspiroiduttiin suunnittelemaan oma pelihahmo ja katsottiin ohjeet sitä varten videolta. Millainen tyyppi hän olisi ulkonäöltään ja ominaisuuksiltaan? Valmiiseen lomakkeeseen oli helppo suunnitella. Onko hänellä voimakkuutta, neuvottelutaitoja tai esimerkiksi kykyä parantaa? Hahmolle tehtiin myös tavaraluettelo.
- Kädentaitoja harjoiteltiin koristelemalla kivijahtiin sopiva kangaspussukka, joko tekstiilitusseilla tai kirjomalla.
- Varsinaisessa jahdissa suoritettiin taianomaisia tehtäviä ympäri kirjastoa tai koulua. Esimerkiksi tarkkuustehtävässä heitettiin palloa paperikoriin ja älykkyyden kehittämiseksi osallistujat etsivät tietokirjan kiinnostavasta aiheesta.
- Onnistuneista suorituksista maagisten kivien vartija (eli tapahtuman ohjaaja) luovutti jahtaajalle lasihelmikiven.
- Lopuksi kokoonnuttiin vielä yhteen ja luetaan esimerkiksi ääneen jokin pieni tarina.
- Maagisten kivien jahdin suunnitteli ja materiaalit toteutti Ulottuvuusmatkat oy Hämeenlinnasta.

Sovelluksesta tulee Android- ja iOS-versiot maksutta ladattaviksi sovelluskauppoihin keväällä 2022.

Monilukutaitoa rautalangasta

Lukuagenttien takaraivoissa jyskytti koko hankevuoden yksi kysymys: mitä monilukutaito ja lukutaitotyö arjessa tarkoittaa? Opettajille se voi olla helppo vastattava, mutta kirjastolaisille ei välttämättä – puhumattakaan nuorisotyöntekijästä, museon amanuenssista tai liikuntakoordinaattorista. Otimme tehtäväksemme etsiä kytköksiä jokaisen mukaan lähteneen toimialan arjesta. Näiden hyvien käytäntöjen ja kokemusten pohjalta räätälöimme juuri tälle joukolle koulutuksen, jolla luotiin pohjaa yhteistyölle. Herättelimme lukutaitotiimiläisiä myös oman lukusuhteensa tuumailuun, koska sitä kautta pääsee lähemmäksi myös asiakkaita ja hyvällä tuurilla ymmärrys heitä kohtaan lisääntyy entisestään.

Meillä kirjastossa puhutaan paljon lukemisesta, siihen innostamisesta ja lukuharrastuksesta. Lukutaitotyö on ajatuksena vieraampi ja vaati meiltä lukuagenteilta paljon miettimistä. Lukutaitotyö kuulosti alkuun enemmän varhaiskasvatuksen ja erityisesti perusopetuksen hommilta. Yhteistyökokeilumme suurin oivallus oli pieni itu siitä, että lukutaitotyö voi liittyä monen toimijan tonttiin. Toisaalta tekemistä on vielä siinäkin, että monilukutaito sisäistettäisiin myös kuntien johtotasolla.

Kunnissa lukutaito voi olla hankalanmuotoinen pala nieltäväksi monimuotoisuutensa vuoksi. Kuka ottaa kopin asiasta, joka ei suoraan tipahda yhden hallinnonalan vastuulle ja josta pitäisi muodostaa kokonaiskuva? Kunnat ovat keskenään erisyyksissä lähtökuopissa: pilottikunnistamme esimerkiksi Kuopiossa moniammatillinen yhteistyö on jo pitkällä. Kuten arvata saattaa, myös resurssit vaihtelevat paljon. Kir-

jastojen yhteistyöllä on pitkät perinteet, mutta kuntien lukutaitotyön koordinointi vaatii mielestämme hyvinvointipalvelujen yhteistyön. Puhumattakaan pian aloittavista hyvinvointialueista. Omassa hankkeessamme tulokset jalkautetaan koko alueelle kirjastoverkoston kautta. Tätä varten olemme tehneet käsikirjan lukutaitotiimien työn aloittamiseksi ja tukemiseksi.

Koen, että tällä hetkellä eletään jonkinlaista murrosvaihetta. Lukutaitostrategia on valmistunut, mutta sen konkretisoivaa ohjelmaa ja tarkempaa jalkautusta odotetaan vielä. Toisaalta ilmassa on miun silmään momentumia: lukutaidosta on aiempaa enemmän puhetta mediassa, ja myönteistä suhtautumista lukutaidon edistämiseen vaikuttaa olevan ilmassa enemmänkin. Ilahdun myös siitä, että heikkoihin lukijoihin kiinnitetään aiempaa enemmän huomiota – kenties heikon lukutaidon vaikutukset näkyvät jo selkeämmin eri alojen ammattilaisille.

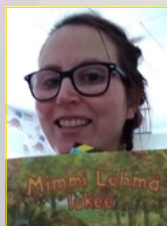
Tekemistä on myös siinä, kuinka kirjastolaiset kohdentaisivat katseensa heikommin lukeviin ja pystyisivät samaistumaan heihin. Kirjastolaisilla on yleensä hyvä lukutaito ja kirjallisuus kiinnostaa – joillain voi näkyä vielä sellainenkin asenne, että kirjaston tehtävä on sivistää ja korkeakirjallisuus on hyvästä. Vaikka kirjasto on kaikille avoin, ei-käyttäjien tarpeiden ymmärtäminen on jonkinlainen ikuinen haaste ja kaipaamme uusia työkaluja tiettyjen kohderyhmien tavoittamiseen ja kohtaamiseen.

Toisaalta erävoittoja voidaan saada jo uudella ajattelulla ja pienilläkin teoilla, jotka eivät vaadi kottikärryistä rahaa tai armeijaa uusia vakansseja. Vuoden aikana meille agenteille vaikiintui lause: kuinka puhua lukutaitotyöstä mainitsematta sitä? Tarkoitan tällä sitä, että asiat pitää pilkkoa sen kokoihin paloihin, että eri organisaatiot ja loppujen lopuksi yksittäiset ihmiset ymmärtävät, millainen vaikutus heillä voi olla. Ja vaikka asia onkin painava, epätoivo ei saa haista.

Sanna Paljakka,

Porvoon lukuagentti ja äidinkielen ja kirjallisuuden opettaja
(Kuva Sanna Paljakka)

Justiina Nielikäinen,

Karkkilan lukuagentti ja luokanopettaja
(Kuva kotialbumi)

Yhteisellä lukumatkalla

Lukeva kunta -verkostoihin kuuluu monen kokoisia hankkeita kymmenien kuntien suurverkostoista yksittäisten kuntien minihankkeisiin. Porvoon usean maakunnan alueella rönsyilevä suuri Lukuliikettä kuntiin -verkosto nappasi matkakumppanikseen Karkkilan pienen, paikallisen ja osittain Porvoon alueen kanssa päällekkäisen Liikettä lukuniveliin -hankkeen.

Porvoon Lukuliikettä kuntiin! -verkostossa koordinoitiin, kehitettiin ja jaettiin tietoa 24 kunnan lukutaitotyöstä. Hankkeen toimintaa suunniteltiin ja toteutettiin yhdessä ohjausryhmän ja verkostokunnista valittujen yhteyshenkilöiden kanssa. Hankkeiden jo käynnistyttyä Karkkila ja Porvoo päättivät yhdistää voimansa.

Yhteistyö ja yhdenvertaisuus – verkostotyön kulmakiviä

Lukuagentit Sanna Paljakka Porvoosta ja Justiina Nielikäinen Karkkilasta pitävät yhteistyötä verkostojen välillä hedelmällisenä ja antoisana. Suurin ja näkyvin seuraus yhteistyöstä on ollut koulutustarjonnan kasvaminen molempien verkostojen alueella. Yhteistyön avulla saatiin järjestetyistä koulutuksista eheä, toisiaan tukeva kokonaisuus. Esimerkiksi työpajat lukuintoa herättelevistä pakopeleistä järjestettiin opettajille molemmilla agenttipaikkakunnilla. Näin myös Porvoon verkoston läntisimpien kuntien osallistuminen ja yhdenvertaisuus suuren verkoston sisällä mahdollistui.

Sanna Paljakka pitää suuren verkoston koordinoinnissa tärkeänä yhdenvertaisten mahdollisuuksien tarjoamista kaikille osallistuville kunnille. Korona-ajan digiloikka loi hyvät mahdollisuudet monenlaisten etä tapahtumien järjestämiseen. Kunnissa otettiin erittäin lämpimästi vastaan virtuaalinen Lukujuttuja-tapahtumaviikko lapsille ja nuorille. Kirjailijavierailuihin, tarinatuokioihin ja kirjavinkkauksiin oli mahdollista osallistua verkoston joka kolkassa yhtä aikaa.

Kuva Sanna Paljakka

Ne toivat päiväkotij- ja kouluryhmille maistiaisja uusia tuulahduksia arjen keskelle.

Lukuintoa paikallisesti – toimintamallit jakoon verkostolle

Paikallisesti Porvoossa heräteltiin lukukipinä esimerkiksi suomen- ja ruotsinkielisten alakoulujen oppilaille suunnatulla Kesälukukampanjalla. Kesälukukampanjan aikana oppilaat haastettiin lukemaan tai kuuntelemaan itseään innostavia ja kiinnostavia kirjoja ja tarinoita yksin, kaverin kanssa tai perheen parissa puuhaillen. Porvoon koululaiset lukivat kesäloman aikana yhteensä yli 12 000 kirjaa! Elokuussa kouluilla vietettiin tämän mahtavan saavutuksen kunniaksi lukujuhla, joissa kaikki palkittiin diplomein ja jätelöin. Kesälukukampanja ei olisi toteutunut ilman yhteistyötä kirjaston, koulujen, vanhempainyhdistysten ja lukuhankkeiden kesken. Vuoden 2022 Kesälukukampanjan suunnittelu on polkaistu jo käyntiin ja kampanjasta on tarkoitus tehdä Porvoon lukutaitotyön rakenteisiin kuuluva, vuositt-

tain toistuva, koululaisia kirjallisuuden pariin innostava tapahtuma.

Sekä Porvoon alueen että Karkkilan hankkeiden keskeinen tavoite on ollut lukuinnon syöttäminen eri tavoin. Justina Nielikäisen toimenkuvaan on kuulunut vain vähän kuntarajoja ylittävää koordinoitua, joten hänellä on ollut aikaa osallistua paikallisiin projekteihin. Hankkeen aikana tuotettiin esimerkiksi hauska Juha Harjun kuvittama Lukuvelmut-opetusmateriaa-

li lukustrategioiden opettamisesta sekä testailtiin hirviöiden kesyttämiseen perustuvaa lukuin-

topeli Kohkalaa. Karkkilaan toteutettiin syyslomalla 3.-6.-luokkalaisille järjestetty Ruskakirjasto-tapahtuma, jossa lapsia houkuteltiin kirjastoon viettämään aikuisilta kiellettyä aikaa. Lapsia hemmoteltiin muun muassa riippumattokeitaan loikoisalla tunnelmalla, varjoteatteripajalla ja jännittävällä ÄäresEduescapen Kadonnut käsikirjoitus -papelilla. Karkkilan kirjasto innostui tapahtumasta ja on suunnitellut ottavansa lukuloman joka syksyiseksi perinteeksi.

Liikettä koko perheen lukuniveliin saatiin panna nostamalla esikouluihin lanseerattuihin iltasatukirjahyllyihin. Hyllyistä lapset lainaavat päivittäin kuvakirjan kotiinviemisiksi ja palauttavat sen jälleen seuraavana päivänä. Ikitaru-hankkeelta lainattu menetelmä osallistaa lapsia, madaltaa yhdessä lukemisen kynnystä sekä toimii luontevana välineenä varhaiskasvattajille ja opettajille

Lukujuttujamainos. (Kuva Sanna Paljakka)

lukemisen merkityksestä puhumiseen perheiden kanssa. Valikoimassa on huomioitu myös monikieliset perheet.

Vastaavaa toimintaa eri muodoissa on käytössä myös monen Lukuliikettä kuntiin! -verkoston päiväkodissa ja esikoulussa. Toiminta voi pyöriä Karkkilan ta- paan yksiköiden omilla, esimerkiksi kierrätyksestä ja kirjastojen poistokirjoista kootuilla valikoimilla tai se voi olla osa kirjaston toimintaa. Tällöin menetelmä kul-

kee yleensä Eteiskirjaston nimellä ja paikallinen kirjasto vastaa valikoi-

man vaihtuvuudesta. Eteiskirjastot ovat hyvä esimerkki siitä, kuinka verkoston alueella monet kunnat ja toimijat tekevät paikallisesti hyvin vaikuttavaa ja pitkäjänteistä lukutaitotyötä. Lukeva kunta -verkoston yhtenä tärkeimmistä tavoitteista on ollut lisätä tietoa ja jakaa tätä osaamista mahdollisimman laajalle. Lukuliikettä kuntiin! -hanke on koonnut omalle verkkosivustolleen vapaasti hyödynnettäväksi verkoston kunnilta saamiaan toimintamalleja ja ideoita lukutaitotyöhön. Näin tehty työ ja materiaalit ovat kaikkien, myös verkostojen ulkopuolisten käyttäjien, saavutettavissa. "Hankkeen varsinainen, aktiivinen toiminta on jo päättynyt, mutta pystymme edelleen ylläpitämään verkkosivustoamme ja tarjoamaan näin jonkinlaista jatkuvuutta hyvin käynnistyneelle verkostotyölle", iloitsee Paljakka.

Lukuliikettä kuntiin! -verkostossa on tehty paikallisesti monenlaista lukutaitotyötä. Useas-

Iltasatuhylly. (Kuva Justiina Nielikäinen)

sa kunnassa päiväkodeille ja kouluille on tarjolla yhteiskäytössä olevia kirjakasseja tai -laatikoita, kirjojen ja tarinoiden ympärille on valmistettu kierrätettäviä pakopeliasalkkuja sekä sanataide- ja muita tehtäväpaketteja. Lapsia ja nuoria on innostettu kirjallisuuden pariin järjestämällä lukemisen teemaviikkoja ja monenlaisia lukutempauksia. Elämyksiä ja positiivisia kokemuksia tarinoiden ja kirjallisuuden parissa tarjotaan sekä kirjaston että päiväkotien ja koulujen toimesta. Löytyypä eräästä kunnasta kunnan oma kummikirjailijakin, joka kiertää kouluilla kertomassa kirjailijan työstä ja lukemisen tärkeydestä. Lasten ja nuorten osallisuutta on monessa kunnassa pyritty lisäämään osana lukutaitotyötä. Oppilasluvuagentit, vertaisvinkkaukset ja erilaiset lukupiirit osana yhteisöllistä lukemista toimivat ehkä parhaina lukuinnon lisääjinä ja herättävät vähintäänkin pienoista uteliaisuutta kirjoja ja tarinoita kohtaan.

Yhteistyö eri toimijoiden kesken kannattaa!

Kirjaston ja varhaiskasvatuksen sekä kirjaston ja peruskoulun välistä yhteistyötä on monessa kunnassa vahvistettu ja laadittu eri ikäluokille tarjolla olevia toimintoja. Erilaiset kirjastopolut

ja -suunnitelmat liitetään usein kuntien kulttuurikasvatussuunnitelmien yhteyteen. Näiden suunnitelmien saattaminen opettajien ja varhaiskasvattajien tietoisuuteen sekä osaksi arjen toimintaa päiväkodeissa ja kouluissa vaatii vielä työstämistä.

Paljakka kertoo yhden suurimmista työhönsä liittyvistä haasteista olleen juuri osaamisen ja tehdyn työn saattamisen muiden tietoisuuteen ja näkyväksi. "Hyviä käytänteitä ei ole helppo saada leviämään oman yksikön, oman kunnan, saati kokonaisen kuntaverkoston laajuudelle." Myös Nielikäinen on kiinnittänyt huomiota siihen, että osaamista on paljon, mutta uskallusta jakamiseen ei aina ole: "Moni hyvä lukutaitojuttu jää luokan tai luokkatason omaksi puuhasteluksi, vaikka aineksia olisi vaikka mihin." Juuri osaamisen laajuus ja monipuolisuus on ilahduttanut molempia agentteja.

Yhteistyö ja jakaminen on ollut tärkeää paitsi verkostojen koordinoinnissa myös kuntien eri toimijoiden kesken. Sekä Porvoossa että Karkkilassa on panostettu eri toimijoiden lisääntyneeseen vuoropuheluun lukutaitotyössä. Karkkilassa on kokoonnuttu keskustelemaan lukutaidosta ryhmässä, johon osallistui kirjaston, varhaiskasva-

tuksen, esiopetuksen, alakoulujen, yläkoulujen sekä kulttuuritoimen henkilöstöä. Ryhmässä pohdittiin keinoja kirjaston ja koulun yhteistyön parantamiseksi sekä sitä, miten nivelvaiheissa voisi lisätä tietoa siitä, mitä edellisillä portailla on tehty ja mitä lapset jo todellisuudessa osaavat.

Porvoon suomenkielisten koulujen opettajilla on jo muutaman vuoden ajan ollut mahdollisuus liittyä mukaan Lukulähettiläiden verkostoon. Verkostossa pyritään herättelemään porvoolaisten oppilaiden lukuintoa ja jaetaan hyviä pedagogisia ideoita sekä lukuvinkkejä opettajien kesken. Lukulähettiläiden opettajaverkosto ulottuu tällä hetkellä joko kaiseen Porvoon suomenkieliseen peruskouluun ja verkostoa on ryhdytty laajentamaan myös esi- koulunopettajien suuntaan.

Yhteistyötä on tehty paitsi hallintorajat myös muut Lukeva kunta -verkostorajat ylittäen. Varsinkin suurten verkostojen agentit ovat tukeneet toisiaan monimutkaisten verkostorakenteiden haltuun ottamisessa ja hallinnassa. Lukuagentit ovatkin päässeet tutustumaan työnsä aikana niin alan tutkimukseen, asiantuntijoihin, menetelmiin, lakipykäliin ja ohjenuoriin kuin toisiin ihmisiin. Aluksi yksinäiseltä vaikuttanut agenttityö on avannut työtä tehneille valtavan laajan ja rikkaan lukutaitotyön maailman, jonka ilosanomaa on helppo levittää vielä verkostotyön jälkeen. "Olisi tärkeää, että kunnissa joku kokoaisi ja koordinoisi kaikkea sitä työtä, mitä jo tehdään. Ja jakaisi

sitä ainakin lähialueen toimijoiden kanssa. Liian usein asioita tehdään päällekkäin tai ei tiedetä, mitä muut tekevät. Koen tällaisen kokoavan työn merkitykselliseksi ja tärkeäksi. Lisäksi resursseja säästyy, kun kaikki eivät puuhaile samaa", tiivistää Nielikäinen. "Kaikki tämä lukutaitoa edistävä ja lukuinnostusta herättävä toiminta vaatii aktiivisia, lukukipinän saaneita toimijoita niin varhaiskasvatuksessa, peruskoulun puolella kuin erityisesti kirjasto-

alan ammattilaisten keskuudessa. Lisäksi on ensiarvoisen tärkeää, että lukutaitotyötä suunnitellaan ja toteutetaan pitkäjänteisesti ja vähintäänkin kunnan sisällä avoimesti koordinoiden ja vahvaa yhteistyötä tehden", muistuttaa Paljakka.

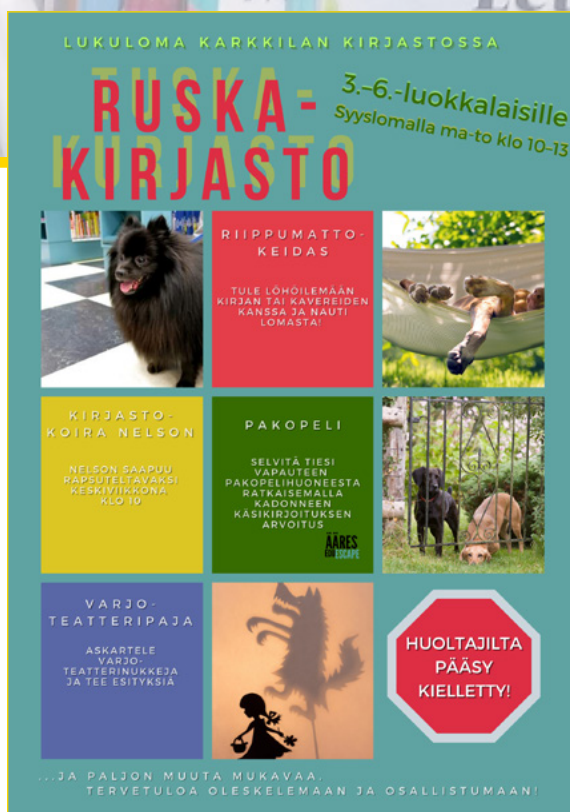
Sekä Paljakka että Nielikäinen ovat hoitaneet agenttipestiä virkavapaalta luokanopettajan työstä. Molemmat ovat oppineet lukutaitotyöstä kuluneen vuoden aikana valtavasti lisää ja he jakavat varmasti hanketyön aikana kartuttamaansa osaamista ja tietoa hyvistä käytänteistä omissa työyhteisöissään ja työskentelykunnissaan myös jatkossa.

Lukuliikettä kuntiin! -verkkosivut löytyvät osoitteesta

www.lukuliiketta.fi

Lukuelmut-materiaali löytyy osoitteesta

<https://aoe.fi/#/materiaali/1896>

Syysloman ruskakirjasto. (Kuva Justiina Nielikäinen)

FD Jan Hellgren,

ledande utvärderingsexpert, Nationella
centret för utbildningsutvärdering
(Foto Jan Hellgren)

Språktuppen

Illustration Johan Lund

Har de unga blivit sämre på allt?

De unga läser allt färre böcker, de är sämre på läsförståelse och deras matematikkunskaper har kontinuerligt försvagats under 2000-talet. De har också sämre kondition och är fetare än ungdomarna för 20 år sedan. Ojämlikheten i samhället har också ökat, den svagaste gruppen har vuxit och det ser ut som att samhällsutvecklingen och den allmänna försvagningen går hand i hand. Och till råga på allt har pandemin som pågått i ungefär två år ytterligare förvärrat läget.

De nedåtgående trenderna framgår bland annat i de senaste PISA-undersökningarna, NCUs (Karvi) nationella utvärderingar, Move-mätningarna och beväringarnas konditionstest. Undersökningarna är välgjorda och pålitliga. De baserar sig inte bara på åsikter och tyckanden, utan på grundligt empiriskt arbete. Jag jobbar själv med olika slags undersökningar av lärresultat och elevernas kunskaper och färdigheter och kan tydligt se försvagningar på olika plan under 2000-talet.

Under antiken syftade begreppet guldålder på mänsklighetens ideala urtillstånd. Perioden kännetecknades av fred, harmoni, stabilitet och välbefinnande. Sedan kom silveråldern och bronsåldern och det gradvis allmänna förfallet ju närmare nuet man tänkte.

Millennieskiftet har allt mer börjat beskrivas som en guldålder för den grundläggande utbildningen i Finland. Det är möjligt att räkna upp flera saker som barnen kanske (generellt sett) är sämre på idag: språk som tyska och franska, grammatik, historiska årtal, regenter, detaljer, olika sorters ramsor och psalmer.

En modersmålslärare som jobbade i gymnasiet frågade mig en gång om modersmålsprovet i studentexamen blivit svårare med tiden. Jag kunde inte direkt svara på frågan, men började fundera.

I dagens modersmålsprov krävs det faktiskt ett betydligt mer komplext kunnande än i det prov jag själv skrev i början av 1990-talet. Då handlade det framförallt om att kunna skriva en uppsats, men idag består provet av ett läskompetensprov och ett skrivkompetensprov. Gymnasisterna förväntas

kunna möta och analysera skrivna texter, bilder, videoklipp och överlag olika sorters multimodala material. De ska också tänka genremedvetet och ta hänsyn till läsare, syfte, målgrupp och så vidare.

Skeptikern i mig brukar vakna då någon påstår att allt var bättre förr. Då man läser alla rubriker, hör allt tyckande och tar del av alla nedåtgående kurvor och figurer, kan man få det intrycket att allt bara blivit sämre under 2000-talet. Hur begränsat, selektivt och lineärt tänker vi egentligen?

Dagens unga är antagligen bättre på engelska, på allt som har med nätet, datorer, smarttelefoner och olika applikationer att göra. De har till exempel bättre redskap och mer vana att editera bilder än vad vi hade. De är kanske också bättre på kommunikation, och på att göra saker tillsammans, och de gör ganska snygga PowerPoint-presentationer. Och så dricker ju dagens unga betydligt mindre alkohol och röker mindre än vi gjorde på min tid.

Jag har börjat misstänka att det är lättare att påvisa att kunskaper försvagats än att påvisa hur nytt kunnande uppstått. Det är lättare att se bakåt än att se framåt, och det tycks överlag vara svårt för oss att uppfatta större och komplexa helheter.

Inom narratologin skiljer man på olika sorters berättare, bland annat jag-berättaren, berättaren i tredje person och den allvetande berättaren. Den allvetande berättaren används till exempel i sagor och var vanlig förr i världen, på de stora berättelsernas tid. Här kommer en beställning till någon allvetande berättare där ute: Vad har det egentligen hänt med våra kunskaper och färdigheter från låt oss säga 1980-talet till 2020-talet?

Outi Kovanen

FM, äidinkielen ja kirjallisuuden lehtori,
draamaopettaja
Lukuklubin toinen ohjaaja
(Kuva Outi Kovanen)

Kutsu seikkailuun! Kokemuksia osallistavasta Lukuklubista

Osallistava kirjakerhotoiminta innostaa nuoria lukemaan sekä houkuttelee tarinoiden äärelle myös heitä, jotka lukemista vielä harkitsevat. Joskus vinkkaamista tehokkaampaa lukuilon ja osallisuuden levittämistä voivat olla yhteiset seikkailut. Kokemuksellisuus sitouttaa ja innostaa nuoria, joille perinteiset kirjapiirit eivät ole vaihtoehto.

Asiasanat: lukutaito, kokemuksellisuus, seikkailu, osallisuus, lukupiiri, lukuklubi, draama

Lukupiiri-käsite on hajuton, mauton ja hieman vanhoillinen. Etenkään kouluissa pelkkä lukupiiri-ilmoittelu ei saa liikkeelle kovinkaan montaa innokasta kerhoilijaa. Piiripuhe luo mielikuvan pöydän äärellä harkiten artikuloivista superluki-joista, jollaiseksi harva nuori itsensä kokee. Nuorille ei ole ominaista asettua oma-aloitteisesti piireihin tai jonoihin – he valitsevat mieluummin kasan.

Asia kannattaakin esitellä toisin. Nuoret kiinnostuvat kaikesta jännittävästä. He hamuavat mysteerejä ja ovat uteliaita paikoista, joihin kaikilla ei ole pääsyä. Voisiko lukupiiri muuttua koulun salaseuraksi, jonne voisi hakeutua puolivuositain? Salaperäinen kerho, johon haetaan jäsenyyttä, herättää keskustelua myös kodeissa.

Esittelen tekstissäni kokemuksiani osallistavan Lukuklubin toiminnasta peruskoulun yläluokilla. Esittelemistäni ideoista osaa on kokeiltu käytännössä ja osa on vasta suunnitelman asteella. Kokemuksellisuuteen perustuvasta Lukuklubista saatu palaute on ollut kiittävää, ja seikkailullinen kirjakerho on herättänyt nuorissa aitoa kiinnostusta. Palautteissaan nuoret ovat kiittäneet tunnelmaa, kirjavinkkejä, hauskoja tempauksia sekä kirjaston esittelemistä uudella tavalla.

Jokainen lukemista lisäävä keino on tutustumisen arvoinen

Lukuklubi on koulumme kerran kuussa kokoontuva kokemuksellisuuteen perustuva kerho. Klubissa osallistajat kertovat lukukokemuksistaan, kuulevat muiden kirjavinkkejä ja keskustelelevat kirjallisuudesta. Joka tapaamisessa myös opettaja vinkkaa luettavaa, kuunneltavaa tai katsottavaa. Työtavat ovat osallistavia ja taidelähtöisiä, ja tilaa jätetään myös seikkailuille ja vapaalle innostumiselle.

Kokoontuminen aloitetaan välipalalla, jonka oppilaat tuovat itselleen. Kukaan ei jaksaa seikkailla nälkäisenä. Taustalle laitetaan rauhallista musiikkia, teehuoneen ASMR-ääniä tai vaikka takkatulinauhoite. Pulpetit työnnetään sivuun ja valot himmennetään: jo sisään tullessa klubitunnelma poikkeaa oppituntien tavanomaisesta atmosfääristä. Aluksi osallistajat rauhoittuvat yhdessä juttelemaan viimeisimmistä kirjoista. Opettaja ohjaa löyhästi keskustelua ja jakaa puheenvuoroja, mikäli ryhmä tähän tukea kaipaa.

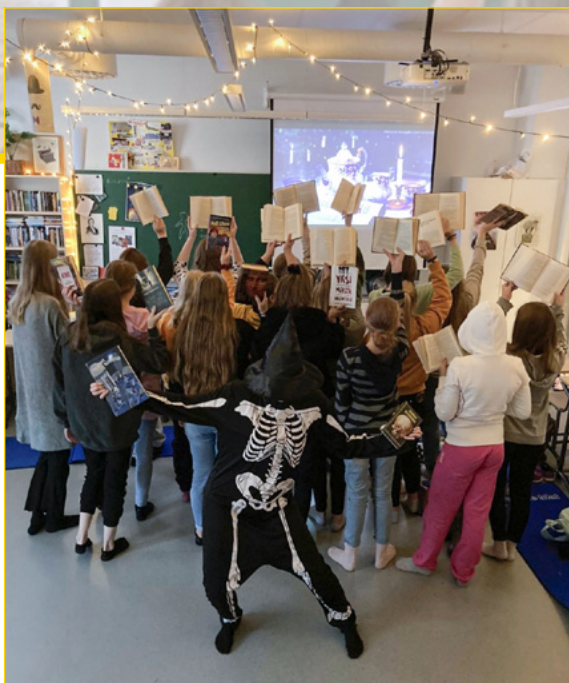
Klubiin valitaan kuukausittain teema, kirjailija tai aihe, joihin osallistujia kannustetaan tutustumaan etukäteen. Usein työn alla on myös täysin vapaavalintainen teos, mistä nuoret tuntuvat nauttivan eniten. Toiminnassa ei ole

luku-(taito)vaatimuksia vaan mukaan voivat tulla kaikki kertomuksista kiinnostuneet. Tervetulleita ovat myös he, jotka eivät ole koskaan lukeneet yhtään mitään. Keskiössä ovat tarinat ja tunnelmat. Tämä vaatii opettajalta keskustelun ohjaamista siten, että kirjojen sisältöjen lisäksi puhutaan runsaasti myös ilmiöistä, asenteista tai kokemuksista – elämästä.

Jokainen kerta päättyy toiminnalliseen osuuteen, joka voi olla esimerkiksi kohtausten lavastamista, kirjavitiiriin koristelua, kenkälaatikkoaskartelua tai vaikka taululle piirtämistä. Osallistujien toiveita kerätään ja kuullaan sekä paikan päällä että säännöllisin sähköisin kyselyin. Joskus toiveet ja mieliteot yllättävät eivätkä aina liity edes kirjallisuuteen: joku saattaakin haluta kokeilla puhumista keskusradioon tyhjässä koulussa. ”Pakko kokeilla edes kerran elämässä!”

Toiminnallisuus voi olla myös käytäväpiilosta pimeässä koulussa, hahmojen esittämistä, imroleikkejä, prosessidraamaa, Potter-naamiaiset outoine herkkuineen, piilotettujen kirjojen etsintää tai kadonneen ohjaajan jäljittämistä kauhukirjaan merkittyjen vihjeiden perusteella. Lopulta kohde löytyykin biologian luokan luurankovarastosta tai terveystiedon luokan elvytysnuken kainalosta! ”Liian pelottavaa eli niin ihanaa!”

Vuoden kerhoilun jälkeen reilun 20 hengen ryhmästä pois on jäänyt muutama nuori. Mukaan on jäänyt myös peruskoulunsa jo päättäneitä nuoria, jotka eivät koulun vaihtumisesta huolimatta ole halunneet lopettaa klubeilua. Lisäksi

Lokakuun 2020 kauhuteemaisella klubikerralla käsiteltiin kauhukirjoja ja urbaanilegendoja. (Kuva Outi Kovanen)

olemme saaneet uusia kerholaisia yläkoulunsa aloittaneista seitsemäsluokkalaisista. Klubikokoontumisten huippuhetkistä kannattaakin taltioida kuva tai kaksi: tunnelmapalaset toimivat sisäänheittotuotteena myös tulevina vuosina.

Kerhosta tukea oman lukijuuden kehittämiseen

Klubitoiminta tarjoaa lukuvinkkejä, levittää

lukuiloa, poistaa jumeja ja lisää itseluottamusta. Klubiin ajautuvat usein jo entuudestaan hyvät lukijat, mutta mukaan kannattaa houkutella myös jokusia kokemattomampia lukijoita. Opettaja voi kutsua heikompia lukijoita mukaan henkilökohtaisesti tai kannustamalla jo mukana olevaa klubilaista tuomaan klubiin myös ystävänsä. Vähemmän lukevaa oppilasta saattaa helpottaa tieto siitä, ettei lukemisen määrää tarkkailla tai mitata. Tärkeintä on kiinnostus tarinoihin!

Kerho luo tasavertaiset mahdollisuudet osallistua tekemiseen lukutaitotasosta riippumatta. Heikommat lukijat saavat vetoapua kokeneemilta, ja kiinnostus tarinoihin kannustaa tutkimaan teoksia yhdessä ja yksin. Esimerkin voima on lukutaitoasioissa todella suuri! Lukuklubissa leikitään teksteillä ja teemoilla, kohtaloilla, ihmetellään elämää ja viisastutaan yhdessä. Eikä vähäisimpänä: opettaja saa toiminnasta virettä ja virtaa omaan työhönsä.

Klubin toimintatavat versovat dialogisuudesta ja draamakasvatuksesta. Kyse on kokemuksellisesta oppimisesta yhdessä muiden kanssa. Klubissa pätevät draamasopimuksen kaltaiset

yhteiset periaatteet: tuetaan myönteistä ilmapiiriä, ryhmässä saa olla myös hiljaa, asioille saa yhdessä nauraa eikä toisten asioista kerrota ulkopuolisille. Opettaja luo ryhmään turvallisen tunnelman, jossa annetaan arvoa myös leikillisyydelle. Lukuklubi ei ole vakava asia!

Kaikki osallistujat eivät astele kerhoon kirjakaupasta kassalossaan ja kirjastokortti kukkarossa. Joskus nuori tarvitsee esimerkin siitä, miten valita luettavaa, miten lukukokemuksesta keskustellaan ja että tarinoilla on luovallista leikkiä. Nuoren on tärkeää huomata, että lähellä on kirjoja ja hyviä tarinoita rakastavia ihmisiä. Kaikki eivät saa lukemisen mallia elämänsä evääksi kotoa, jolloin heidän pitää rakentaa lukijuutensa itse. Tässä tukena on klubitoiminta.

Kokemuksellisuuteen perustuva kirjaseikkailu on hyvä sijoitus: se jättää nuorelle vahvan muiston, luo tunteen pystyvyydestä ja sitouttaa harrastukseen. Osallistujien toiveiden mukaan muotoutuvassa kerhossa voidaan tutustua moninlaisiin teksteihin ja lukea kirjojen ohella myös videoita, koodeja, runoja, arvoituksia, vihjeitä ja karttoja. Monipuolinen sisältö tasa-arvoistaa lukutaidoltaan erilaisia osallistujia.

Käsikynkässä kirjaston kanssa

Jos kirjaston tiloissa asioiminen on mahdollista, kannattaa tilaisuus hyödyntää kerhon toiminnassa. Kirjastoyhteyttä voi tuki rakentaa myös etävierailuin ja verkkokirjaston avulla. Lukuklubilaiselle kannattaa luoda kirjastoasiakkaan VIP-status, rintamerkki tai tunne erityisyydestä, joka madaltaa kynnystä asioida kirjastossa myös yksin. Klubin kautta nuori luo aiempaa läheisemmän suhteen sekä kirjaston väkeen että kirjaston palveluihin.

Kutsuisiko kirjasto klubilaiset heitä varten räätälöityyn VIP-tilaisuuteen? Entä kiinnostaisiko seikkailu kirjaston takahuoneissa, käytävillä ja varastoissa, joihin ei muutoin olisi asiaa? Halu-

aako joku kuvata itsensä kuljettajanlakki päässä kirjastoauton ratissa? Parhaimmillaan yhteistyö voi saada myös draamallisia ominaisuuksia: takahuoneesta esiin saattaa hypätä kirjaston henki! Voisiko kirjaston työntekijä toimia draamallisessa roolissa?

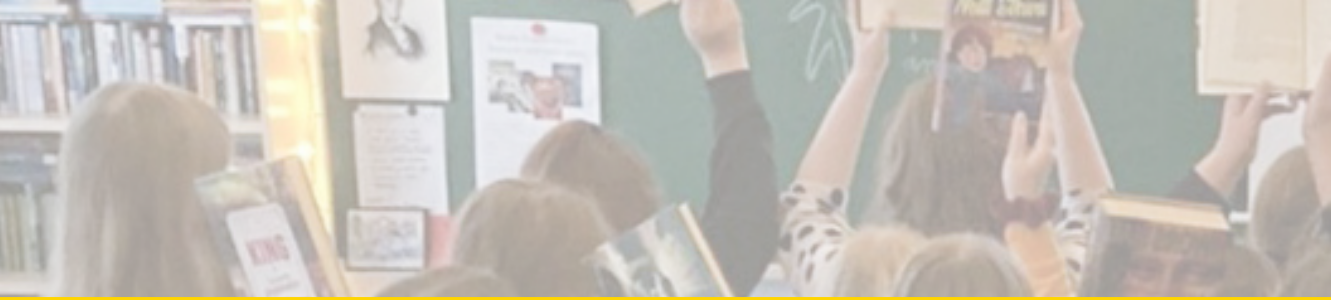
Opettajien onkin syytä olla kirjastoyhteistyön suhteen aloitteellisia ja pyristellä eroon vain tiedonhakuopastukseen ja kirjavinkkaukseen keskittyvästä yhteistyösuhteesta. Lukutaito ei lisääntynyt siirtämällä mekaanisesti tietoa kädestä suuhun, ammattilaisilta oppilaille. Sekä koulu että kirjasto hyötyvät yhteistyöstä, jossa nuoret osallistuvat tekemiseen yhdessä koulun ja kirjaston aikuisten kanssa.

Kokemukseni mukaan toiminnallisia työtapoja käyttävä kerho toimii parhaiten yhteistyössä samanhenkisen työparin kanssa. Kollegani Sanna Nummelinin kanssa jaamme valmisteluun kuluvan työajan, juttelemme läpi yksittäiset kerhokerrat ja, mikä parasta, innostumme yhdessä. Lukemisesta kiinnostuneiden nuorten kanssa harrastaminen rikastaa myös opettajan ajattelua, kirkastaa omia motiiveja sekä mahdollistaa hullutkin kokeilut. Yhteinen kokemus virittää lisää taajuuksia!

Työpari voi olla oma kollega tai taideaineen opettaja mutta myös kirjaston työntekijä. Kirjastoissa on valtava määrä ammattitaitoa ja tapahtumien tuottamiseen liittyvää osaamista – kenties työpari kirjalliseen klubiin voisi löytyä myös sieltä.

Osallisuutta voi laventaa

Lukuharrastuksen kautta rakentuvaan osallisuuteen kiinnitetään kouluissa usein liian vähän huomiota, vaikka lukumyönteisyyden lisääntymisellä on valtavat vaikutukset nuorten hyvinvointiin, empatian kokemiseen ja oppimiseen. Pelkästään lukemisesta puhumisen sijaan nuoret voisi houkutella harrastuksen pariin tarinoiden ja

seikkailuiden kautta. Moninaisten tekstien maailma on valtava, ja jokaiselle löytyy luettavaa tai koettavaa! Kerho on tässä sisäänheittäjän asemassa: osallisuuden vahvistaminen lisää nuoren mahdollisuutta löytää oma lokeronsa koulun sosiaalisesta ja toiminnallisesta ympäristöstä.

Lukuklubilaisista saakin luontevasti kasvatettua tekijöitä myös koulun muuhun osallistavaan toimintaan: klubilaisista voidaan kouluttaa kirjastotuutoreita, jotka käyvät kirjastossa lukuvinkeistä kiinnostuneiden nuorempien oppilaiden kanssa. Jos koulukirjasto ei ole kävelymatkan päässä, on digikirjasto loistava kohde sekin, sillä verkkokirjastossa on lukuisia ominaisuuksia, joista peruskäyttäjä ei ole kuullutkaan!

Lukutuutorit voivat myös pitää kirjastovälitunteja, joihin kutsutaan lukemisesta kiinnostuneita tai kirjastopalveluita syystä tai toisesta tarvitsevia nuoria. Välitunnilla voi etsiä luettavaa, ostaa uuden kirjastokortin, varata aineistoa tai uusia lainoja yhdessä. Tuutori voi lisäksi ohjata verkkokirjaston käyttämisessä. Lukutuutorien valvomat hiljaiset välitunnit puolestaan kutsuivat lukemaan rauhalliseen tilaan.

Osallisuus voi olla myös ryhmän sisäistä äänen pääsemistä. Klubilla onkin myös sähköinen ulottuvuus: kerhokertojen välillä vinkkejä vaihdellaan vapaasti yhteisessä viestiryhmässä. Kirjoja voi ryhmässä esitellä ja arvioida sanoin, kirjagram-tyylisinä sommitelmakuvina tai vaikka giffeinä – kaikki tavat käyvät. Joskus opettaja voi pyytää ryhmäläisiä arvioimaan kirjansa suullisen puheenvuoron sijaan hymiöinä ryhmässä. Joukkoon voi kutsua myös paikallisen kirjastonhoitajan!

Vinkit on myöhemmin helppo kaivaa puhe-
limesta esiin kirjastossa asioidessa, jolloin lu-

kuvinkit pääsevät käyttöön tosielämässä. Myös vaikkapa kirjoihin perustuvat leffa- ja sarjavinkit liikkuvat ryhmässä sulavasti käyttäjältä toiselle. Lukuklubiyhteyttä kannattaa sopivassa määrin pitää yllä myös tapaamiskertojen välillä, jotta vertaislukijuuden kokemus ja kerholaisten yhteys ei katkea.

Tavoitteena myönteisen lukupöhinän lisääntyminen

Kirjakerhossa ei siis ole syytä keskittyä vain istumaan piirissä, sillä yhdessä seikkaillessa valmistuu samalla vaivalla kokonainen sampo. Kampea vääntämällä vekottimen luukusta putkahtelee klubilaisia, jotka muistuttavat toimintasankareita, antiikin jumalhahmoja, dekkareiden kovispoliiseja, yliälykkäitä sci-fi-robotteja, fantasiatoureita sekä samaistuttavia arkihahmoja, joilla on ruohonjuuritason kosketus muihin nuoriin ihmisiin. Ja tämä, jos mikä, on erityisen tärkeää!

Parhaimmillaan klubikulttuuri lisää lukevien nuorten määrää, laajentaa osallisuutta ja nostaa lukuharrastuksen statusta. Omakohtaiset tunnekokemukset valuvat klubista tarinapuroina pitkin koulua ja moninkertaistavat lukemisesta puhumisen määrän. Lukuklubin pystyttäminen ja kerhon järjestelyt vievät jonkin verran aikaa keran kuussa, mutta vaiva palkitaan varsin hyvään hintaan. Lopulta kaikki voittavat.

Kun myönteinen lukupöhinä nuorten keskuudessa lisääntyy, lehtori voi hyvillä mielin istua pidemmän hetken opettajainhuoneessa ja ottaa vielä toisenkin palan pullaa. Jos on ihan hiljaista, voi kuulla, kuinka elämyksistä syntyneet purot lirisevät pitkin käytäviä, tipottelevat ränneissä ja muodostavat lammikoita, joiden pinnoista kuvastuvat yhdessä koetut tarinat.

Minna Rimplä

Teatteri-ilmaisun ohjaaja
Helsingin kaupunginkirjasto
(Kuva Mika Keijonen)

Rivien välistä -vinkkaustapahtuma innostaa lukemaan draaman ja median keinoin

Helsingissä järjestetään joka kevät yläkoulujen 7. luokille suunnattu vinkkaustapahtuma, jossa vinkkarit innostavat nuoria lukemisen ja kirjojen pariin teatteria ja mediaa hyödyntävillä kirjavinkkauksilla. Vinkkaustapahtumaan ovat tervetulleita kaikki helsinkiläiset 7. luokat, ja tarjolla on sekä suomen- että ruotsinkielistä ohjelmaa.

Vuoden 2019 alussa oli Helsingin kaupunginkirjaston kouluyhteistyön kehittämisessä edetty vaiheeseen, jossa pohdittiin yläkoululaisille tarjottavia palveluja ja niiden sisältöä. Nuorten heikentyneestä lukutaidosta ja lukuhaluttomuudesta oli käyty laajaa yhteiskunnallista keskustelua, ja samaan aikaan myös Lukuliike käynnisti toimintaansa. Millä tavalla kirjaston tulisi osallistua nuorten lukemista edistävään toimintaan? Luokkakohtaisia vinkkauksia ja tiedonhaun opetusta oli tarjottu helsinkiläisille yläkouluille aiemminkin, mutta nyt tarvittiin jotain uutta, johon kaikki yläkoulut haluaisivat mukaan. Kun asiaa kysyttiin helsinkiläisiltä opettajilta, oli vastaus lähes yksimielinen: yläkoululaiset tarvitsevat lukemaan innostavia vinkkauksia heti 7.luokalla!

Suunnittelun seuraavassa vaiheessa Helsingin kaupunginkirjastossa ryhdyttiin pohtimaan vinkkausten sisältöä ja laatua. Millaisia vinkkauksia tarvittaisiin, jotta nuoret saataisiin innostumaan kirjoista ja lukemisesta? Sisältöjen puolesta ei ollut hätää, sillä Suomessa julkaistava nuortenkirjallisuus on laadukasta, monipuolista ja se käsittelee arkailematta kaikkia nuorten elämässä ajankohtaisia aiheita. Enää tarvittiin keino, jolla myös nuoret saataisiin löytämään nämä kirjat. Helsingin kaupunginkirjastossa oli jo muutaman vuoden ajan tehty draamallisia keinoja hyödyntäviä vinkkauksia

alakoululuokille. Nuorten osalta puolestaan oli haaveiltu erilaisista lukemiseen liittyvistä tapahtumista, joissa nuoret voisivat kokoontua lukemisen ja kirjojen pariin heitä kiinnostavilla tavoilla. Näiden ajatusten pohjalta syntyi idea vinkkaustapahtumasta.

Rivien välistä -vinkkaustapahtuma on vuosittain järjestettävä kaikille helsinkiläisille 7. luokille tarkoitettu tapahtuma, jossa vinkataan ajankohtaista ja kiinnostavaa nuortenkirjallisuutta. Vinkkaustapahtuma sisältää esityksellisen kirjavinkkauksen sekä kirjoihin liittyvää osallistavaa ohjelmaa ja tietysti myös mahdollisuuden lainata kirjoja. Vinkkaustapahtumassa luokat houkuteltaan pois luokkahuoneista ja kutsutaan eri puolilla kaupunkia sijaitseviin teatterisaleihin sekä Oodin Kino Reginaan. Salin koosta riippuen tapahtumaan mahtuu kerralla 100–300 oppilasta opettajineen. Tapahtumassa nuoret saavat vinkkejä tämän hetken houkuttelevimmista nuortenkirjoista, pohtivat lukemiseen liittyviä asioita sekä tapaavat muita oman ikäisiään nuoria. Yhdessä tapahtumassa voikin olla osallistujia useasta eri koulusta.

Rivien välistä -vinkkaustapahtuman lähtökohdiana on vinkata kirjoja uusilla ja nuoria innostavilla tavoilla. Kaikki rakastavat ja kertovat tarinoita, myös nuoret. Arkisia keskusteluja tarkasteltaessa voidaan huomata, että me kaikki kerromme ja kuulemme tarinoita päivittäin: ”Et ikinä arvaa

mitä eilen kävi...” tai ”Tänä aamuna bussissa sattui yksi ihan älytön juttu...” Vinkkaamisen tavoitteena on saada

kuulija innostumaan vinkatusta kirjasta. Jotta tavoite saavutetaan, on kuulijalle onnistuttava välittämään kirjan kansien välissä oleva tarina, koska se on kiinnostava silloinkin, kun itse lukeminen ei kiinnosta. Rivien välistä -vinkkaustapahtumassa keskeisintä onkin löytää ne menetelmät, joilla tarjolla olevat tarinat avautuvat nuorille ja vielä niin houkuttelevasti, että lukemisen vaiva unohtuu ja tarinaan on pakko tarttua.

Vinkkaustapahtumassa kirjojen tarinoita avataan median, teatterin ja esittävän taiteen sekä osallistavien menetelmien avulla. 2010-luvulla alkunsa saaneet KuMuKi-vinkkaukset muuttivat perinteistä kirjavinkkaamista tuomalla lukupätkien ja kirjasta kertomisen tueksi kuvaa, musiikkia ja ääntä. Myös Rivien välistä -vinkkaustapahtumassa hyödynnetään erilaisia mediasisältöjä, joiden avulla tarina tai sen osia avataan eri aistien tulkittavaksi. Kuvien, musiikin, äänitehosteiden tai äänimaiseman sekä videoiden avulla voidaan luoda tarinan kannalta olennainen tunnelma. Kuvat ja videot mahdollistavat tarinan kertomisen visuaalisin keinoin. Median avulla voidaan välittää monenlaisia informaatiota tarinasta sekä vedota osallistujan sisäiseen maailmaan, tunteisiin. Eri aisteja aktivoiva median käyttö tekee vinkkauksesta kokonaisvaltaisen elämyksen ja huolella valituilla mediasisällöillä voidaan osallistujalle välittää tarinasta sellaista, johon pelkät sanat eivät riitä.

Median lisäksi vinkkaustapahtuma hyödyntää teatterin ja esittävän taiteen keinoja lukemaan innostamisessa. Teatteri on loistava vinkkauksen työväline, sillä se on tarinankerrontamuoto, jossa tarina kerrotaan toiminnalla, näyttäen. Vinkkaustapahtumassa teatterin ja esittävän taiteen elementtejä käytetään näyttämällä, mitä teemoja

Sini Helminen ja Minna Rimpilä esityksessä Lukeminen kielletty. (Kuva Mika Keijonen)

tai aineksia kirjojen tarinat sisältävät, millaisia ajatuksia tarinat voivat herättää ja mitä vaikutuksia niillä voi olla. Teat-

terin ja esittävän taiteen työkaluilla vinkkauksesta muodostuu esityksellinen kokonaisuus, jonka äärellä osallistuja voi parhaimmillaan unohtaa olevansa vinkkauksessa. Esityksellisten keinojen tarkoituksena on herättää osallistuja ajattelemaan, reagoimaan ja tuntemaan. Käytettäessä teatteria vinkkausmenetelmänä sen tärkeimpänä tavoitteena voidaankin pitää mahdollisuutta eläytyä ja samastua vinkkauksessa esiin nousseisiin henkilöihin, asioihin tai tapahtumiin. Jos tunnistamisen kokemuksia onnistutaan synnyttämään, on osallistuja päässyt jo osalliseksi kirjan tarinasta, jolloin itse kirjankin lukeminen houkuttelee. Jotta nuori haluaa lukea kirjan, sen on sisällettävä häntä kiinnostavia, koskettavia tai viihdyttäviä elementtejä.

Teatteria hyödyntämällä vinkkaukseen voidaan luoda kehyskertomus, jolloin vinkkaus muistuttaa enemmän teatteriesitystä tai näytelmää kuin tavallista kirjavinkkausta. Lisäksi teatterin ja esittävän taiteen keinoilla osallistuja voidaan yllättää, häntä voidaan viihdyttää tai jopa provosoida reagoimaan vinkkaukseen. Nuorille vinkattaessa onkin hyvä muistaa, että kaikki osallistujissa tapahtuvat reaktiot ovat positiivisia huolimatta siitä, sisältääkö reaktio ärsyyntymistä tai ihastusta. Vinkkaus on joka tapauksessa vaikuttanut osallistujaan ja saanut hänet toimimaan.

Koska kaikki eivät opi tai sisäistä asioita samalla tavoin, on vinkkaustapahtumassa haluttu panostaa moniaistiseen kokemukseen ja tapahtuman kehittyessä myös yhä osallistavampaan toimintatapaan. Millä tavoin nuorten oma ääni saadaan tapahtumassa esille ja miten osallistujille tarjotaan mahdollisuuksia vaikuttaa? Vinkkaustapahtumassa on haluttu lähteä tutkimaan keinoja, joilla vinkkareiden, vinkkausesityksen

ja nuorten välistä vuoropuhelua voidaan lisätä. Tavoitteena on tarjota nuorille mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa vinkkaukseen ennen esityksen alkua, sen aikana sekä esityksen jälkeen. Myös kirjoihin tutustumiseen ja niiden lainaamiseen on kehitelty erilaisia pelillisiä menetelmiä, ja keväällä 2021 vinkkausesitysten oheen tehtiinkin esityksiä tukevat Seppo.io-pelit. Niin vinkkareille kuin nuorillekin on tärkeää saada nuorten oma ääni esille tapahtumassa, ja tätä puolta tullaan kehittämään tapahtuman toteutuksessa tulevaisuudessa.

Rivien välistä -vinkkaustapahtuman toteutuksesta vastaa Helsingin kaupunginkirjaston kirjavinkkareista koottu työryhmä. Työryhmässä on mukana esiintymistaitoisia nuortenkirjallisuudesta ja tapahtumaluonteisesta vinkkaamisesta kiinnostuneita kirjastoammattilaisia sekä mediaosaajia. Työryhmän työskentelystä sekä tapahtuman toteutuksesta vastaa Helsingin kaupunginkirjastossa työskentelevä teatterialan ammattilainen. Tapahtuma kehitetään yhteistyössä kasvatuksen ja koulutuksen toimialan asiantuntijoiden sekä yläkoulujen opettajien kanssa.

Rivien välistä -vinkkaustapahtuma järjestettiin ensimmäisen kerran keväällä 2020, jolloin tarjolla oli neljä suomenkielistä ja yksi ruotsinkielinen vinkkausesitys. Vallitsevien olosuhteiden vuoksi keväälle 2021 suunniteltiin fyysisen tapahtuman rinnalle verkkotapahtuma. Mikäli tapahtuman järjestäminen Kino Reginassa ja kulttuuritalojen saleissa olisi mahdotonta järjestää, luokat voisivat osallistua vinkkausesityksiin turvallisesti omasta luokasta käsin etäyhteyksillä. Pandemiatilanteen pahentuessa vuoden 2021 alussa ensin peruuntui fyysinen tapahtuma, mutta lopulta myös verkkotapahtumaan suunniteltujen vinkkausten kuvauksia jouduttiin siirtämään kiristyneiden rajoitusten vuoksi. Keväälle suunnitellut kolme suomenkielistä sekä yksi ruotsinkielinen vinkkausesitys päästiin kuvaamaan vasta syyskuussa 2021, ja ne julkaistiin Kirjastokaista.fi-sivulla viime marras-

kuussa. Videoidut vinkkausesitykset ovat vapaasti kaikkien yläkoulujen käytettävissä kaupungista tai luokka-asteesta riippumatta. Vinkkausvideoiden tarkoituksena on myös tukea niiden helsinkiläisten 8. luokkien lukemisen edistämistä, joilta vinkkaukset jäivät edellisvuonna puuttumaan.

Kevään 2022 vinkkaustapahtuman suunnittelu aloitettiin aikaisempien vuosien tapaan jo syyslukukauden alkupuolella tutustumalla tuoreisiin nuortenkirjoihin sekä laatimalla esitysten käsikirjoituksia ja mediamateriaaleja. Vuodenvaihteessa esitykset olivat jo saaneet muotonsa, mutta pandemiatilanne oli jälleen pahentunut koko maassa eikä pääkaupunkiseudulla voitu järjestää yleisötapahtumia. Vallitsevien olosuhteiden ja tulevaisuuteen liittyvän epävarmuuden vuoksi vinkkaustapahtuma päätettiin siirtää tältä keväältä tulevaan syksyyn. Aikataulumuutoksista johtuen tämän vuoden 7. luokkalaisille on tarjolla viime syksynä kuvatut vinkkausvideot sekä niihin liittyvät Seppo.io-pelit, joita oppilaat voivat katsoa ja pelata luokassa oman opettajan johdolla. Kevään tapahtumaan suunnitellut esitykset nähdään alkusyksystä pidettävässä Rivien välistä -vinkkaustapahtumassa Oodin Kino Reginassa ja kulttuuritalojen saleissa. Ensi syksynä yläkoulunsa aloittavat saavatkin kutsun tapahtumaan jo pian koulun alkamisen jälkeen, ja tuolloin tarjolla on muun muassa humoristista kirjallisuusterapiaa sekä kirjavinkkejä eri tv-ohjelmaformaateissa.

Niin Rivien välistä -vinkkaustapahtuma kuin nuortenkirjallisuuskin ovat olemassa nuoria varten. Ja vaikka Helsingin kaupunginkirjaston viesti onkin, että lukeminen on tärkeää, haluaa Rivien välistä -tapahtuma muistuttaa, että sen lisäksi lukeminen voi olla myös ajatuksia herättävää ja jopa hauskaa!

<https://www.kirjastokaista.fi/draamavinkkauksilla-nuoret-tarinoiden-ja-kirjojen-pariin/>

www.helmet.fi/rivienvalista

Tiina Myllymäki,

psykologian maisteri, psykologi Attentio Oy
(Kuva Matti Myllymäki)

Oppimisvaikeuksien tunnistaminen ja tukeminen koulutukseen kiinnittymisen ja työllistymisen tukena

Yhteiskunnallisten muutosten myötä oppimisvaikeuksien merkitys on kasvanut. Jos oppimisvaikeus jää tunnistamatta tai tukea ei ole tarjolla riittävästi, voi seurauksena olla esimerkiksi koulunkäynnin keskeytyminen, mikä kävi ilmi myös Jyväskylässä vuosina 2017–2020 käynnissä olleessa Kasvun maisema -hankkeessa. Hankkeessa pyrittiin tukemaan nuorta kokonaisvaltaisesti kohti oman polun löytämistä työpajatoiminnan ja monen tahon yhteistyön avulla. Nuorten haasteiden taustalta paljastui usein tunnistamaton oppimisvaikeus.

Asiasanat: oppimisvaikeudet, kehitykselliset vaikeudet, akateemiset taidot

Koulutuksellista tasa-arvoa ja nuorten siirtymävaihetta edistävässä Kasvun maisema -hankkeessa (5/2017–4/2020) nousi esille, että yksi merkittävä tekijä opintojen keskeytyksessä olivat tunnistamattomat oppimisen haasteet. Jyväskylän kaupungin, Jyväskylän koulutuskuntayhtymä Gradian ja Jyväskylän kristillisen opiston laajassa hankkeessa luotiin toimintamalleja 15–29-vuotiaiden jyväskyläläisten nuorten yksilöllisen polun vahvistamiseen yhteistyössä eri hallinnonalojen, oppilaitosten, työelämän sekä kolmannen sektorin kanssa. Hankkeen rahoitti Euroopan sosiaalirahasto. Toiminta perustui työpajapedagogiikkaan ja siinä hyödynnettiin Jyväskylän Nuorten taidetyöpajassa kehitettyä kokonaisvaltaiseen kohtaamiseen perustuvaa pajamallia. Kasvun maiseman työpajat perustettiin toisen asteen ammatillisten ja lukiokoulutusten, perusopetuksen sekä kansanopiston opiskelija-asuntolan yhteyteen. Hankkeessa nuorille tarjottiin tukea sosiaalisissa tai opintoihin liittyvissä asioissa, arjen

ja elämän taitojen oppimisessa sekä työllistymisessä. Toiminnan lähtökohtia olivat nuorten yksilöllisen tilanteen kartoitus sekä oikea, riittävä ja asiantunteva tuki ongelmissa. Osana hanketta nähtiin tärkeänä tukipalveluiden rooli, ja hankkeen budjetissa oli varattu kohtuullinen summa nuorille ostopalveluina hankittaviin tutkimuksiin. Näin pystyttiin tarjoamaan nuorille heidän tarvitsemiaan palveluita ja myös saamaan samalla tietoa siitä, mitä ovat ne palvelut, joita vaille nuoret ovat jääneet tai ovat vaarassa jäädä.

Oppimisvaikeuksien vaikutus elämään

Tarkkaa tietoa oppimisvaikeuksien esiintyvyydestä Suomessa ei ole, mutta arviolta ne koskettavat 5–20 prosenttia väestöstä. Oppimisvaikeuksiin lukeutuvat esimerkiksi lukemisen ja kirjoittamisen erityisvaikeudet, matematiikan oppimisvaikeudet sekä kehitykselliset vaikeudet, kuten tarkkaavuushäiriö ja laajemman kielellisen tai näönvaraisen hahmottamisen vaikeudet.

Oppimisvaikeuksien merkitys on lisääntynyt yhteiskunnallisten muutosten myötä. Tunnistamatomat oppimisvaikeudet tai riittämätön tuki voivat pahimmillaan johtaa koulunkäynnin keskeytymiseen, syrjäyttää työelämästä tai vaikeuttaa siellä pysymistä. Vaikka oppimisvaikeusriskin varhainen tunnistaminen on tutkimustiedon perusteella tarkentunut ja oppimisvaikeustutkimus Suomessa on kansainvälisestikin huipputasoa, peruskoulusta valuu edelleen läpi sormien nuoria, joilla on tunnistamattomia ja hoitamattomia oppimisvaikeuksia.

Pitkittäistutkimukset osoittavat kehityksellisten vaikeuksien olevan pysyviä jatkuen lapsuudesta aikuisuuteen saakka (Maughan ym. 2009; Raskind, Goldberg, Higgins, & Herman 1999; Undheim 2003). Oppimisvaikeuksiin on myös osoitettu liittyvän erilaisia kouluttautumiseen, työelämään ja psykososiaaliseen hyvinvointiin liittyviä tekijöitä. Ensisijaiset tekijät liittyvät välitömiin vaikeuksiin opiskelussa ja työelämässä. Oppimisvaikeuksien on todettu tutkimusten mukaan liittyvän usein epäonnistumiseen koulussa, vaikuttavan heikentävästi opintomenestykseen (Hakkarainen, Holopainen, & Savolainen 2013) ja olevan riski sekä matalalle koulutus- (Kortteinen, Eloranta, Eklund, & Aro 2021) että tulotasolle (Raskind ym. 1999). Ongelmat kouluttautumisessa näkyvät tutkimusten mukaan siten, että oppilaat, joilla on oppimisvaikeuksia, jättävät perusasteen koulutuksen kesken muita useammin eivätkä pääse toisen asteen koulutukseen tai valmistu siitä yhtä usein kuin verrokkinsa. Oppimisvaikeuksien vaikutukset eivät kohdistu vain välitömiin koulutustasoon ja työllistymiseen liittyviin tekijöihin, vaan myös niin kutsuttuihin sekundaarisiiin ongelmiin. Väestöpohjaisissa tutkimuksissa on osoitettu oppimisvaikeuksiin liittyvän muuta väestöä enemmän psykiatrisia, sosiaalisia ja emotionaalisia ongelmia (mm. Undheim 2003). Myös oppimismotivaation heikentymistä tai sen

puuttumista vähäisen pystyvyysajattelun vuoksi voidaan pitää yhtenä vaikeuksien liittännäisöistä (Nurmi 2011). Suomalais tutkimuksen mukaan lapsena todetuilla oppimisvaikeuksilla on yhteys aikuisiän elämäntilanteeseen. Merkittäväällä osalla tutkimukseen osallistuneista ei ollut ammatillista koulutusta, työttömyys oli pitkittynyt ja masennuslääkkeiden käyttö oli tavallisempaa kuin verrokkiryhmällä (Aro, Eklund, Eloranta, Närhi, Korhonen, & Ahonen 2019). Jotta oppimisvaikeuksien ensi- ja toissijaisia vaikeuksia voidaan ennaltaehkäistä ja lieventää, tuen tarpeen tunnistamisen ja vaikuttavan tuen tarjoamisen tärkeys on ilmeinen.

Osa aikuisista, joilla on oppimisvaikeuksia, menestyy elämässään hyvin huolimatta kognitiivisista puutteistaan ja osa pystyy korvaamaan puutteet muilla vahvuuksilla. Se, että henkilö, jolla on oppimisvaikeuksia, onnistuu valitsemaan omalle taitotasolleen soveltuvan ympäristön, toimii elämässä suojaavana tekijänä (Gerber, Ginsberg & Reiff 2003). Ympäristön lisäksi tietyt persoonallisuuspiirteet ja ominaisuudet, kuten itsetuntemus, eteenpäin pyrkiminen, sinnikkyys, itseohjautuvuus, läheisten ja ympäristön tuen vastaanottaminen ja psyykinen tasapainoisuus voivat myös olla suojaavia tekijöitä henkilöillä, joilla on oppimisvaikeuksia (Raskind ym. 1999). Suomalainen pitkittäistutkimusaineisto osoittaa, että lapsuuden oppimisvaikeuksista riippumatta hyvä sosiaalinen toimintakyky on yhteydessä sekä korkeampaan koulutusasteeseen että pitkäaikaistyöttömyydeltä välttymiseen (Kortteinen ym. 2021). Korkeampaan koulutustasoon vaikuttaisi olevan yhteydessä myös parempi emotionaalinen hyvinvointi ja vähäinen välttämiskäyttäytyminen suhteessa tehtäviin. Lisäksi vahvat akateemiset taidot voivat tutkimusten mukaan toimia suojaavina tekijöinä suhteessa koulutuksesta ja työelämästä syrjäytymiseen. Suomalaisessa seurantalutkimuksessa nousi esille, että

lapsuudessa todetun lukivaikeuden lieventymisellä on merkitystä aikuisiän psyykkiselle hyvinvoinnille sekä työllistymiselle (Eloranta, Närhi, Eklund, Ahonen & Aro 2019), kun taas lukivaikeuden jatkumisella aikuisuuteen on havaittu olevan yhteys heikompaan psyykkiseen vointiin (Aro ym. 2019). Ne aikuiset, joilla on lapsena todettu oppimisvaikeus mutta joiden luetun ymmärtämisen ja kielellisen päättelyn taidot ovat aikuisuudessa vahvat, todennäköisesti kouluttautuvat myös enemmän. Pitkäaikaistyöttömyyteen taas vaikuttaisi olevan yhteydessä lapsuuden oppimisvaikeus yhtä aikaa heikon mekaanisen lukutaidon kanssa aikuisuudessa (Kortteinen ym. 2021).

Aiemmin esitellyt tutkimustulokset kertonevat siitä, että oikea-aikaisella oppimisvaikeuksien tunnistamisella ja tukemisella on selkeä positiivinen vaikutus. Pelkästään huolellinen oppimisvaikeuksien arviointi voi toimia interventiona ja vaikuttaa positiivisesti psykososiaaliseen hyvinvointiin. Usein tietoisuus siitä, mistä vaikeudet johtuvat lisää toivoa ja uskoa omiin mahdollisuuksiin tuoden helpotusta yksilön elämäntilanteeseen. Kattavan neuropsykologisen tutkimuksen ja akateemisten perustaitojen vahvistamisen rinnalla olennaista on emotionaalisen hyvinvoinnin ja sosiaalisen toimintakyvyn vahvistaminen, kun tavoitteena on opintoihin ja työelämään kiinnittyminen. Myös itsetunnon vahvistaminen ja hyväksyvä ja kannustava ilmapiiiri ovat merkityksellisiä tekijöitä kiinnittymisen tukena.

Kasvun maisema -hankkeessa kohti kokonaisvaltaista tukea

Kasvun maisema -hankkeen tavoitteena oli nuoren voimaantuminen, oman polun löytäminen ja sijoittuminen yhteiskuntaan sen toimivaksi jäseneksi. Hankkeessa perustettiin viisi erilaista pajavalmennusryhmää eri koulujen ja oppilaitosten yhteyteen (Kataikko 2019). Jyväskylän koulutus-

kuntayhtymä Gradialla kehitettiin hankkeen aikana Vivo-valmennus tukea tarvitseville ja opintonsa keskeyttäneille nuorille. Valtaosa osallistuneista nuorista jatkoi opintojaan valmennuksen jälkeen tai sijoittui muuten positiivisesti. Vivo-valmennus vakinaistettiin hankkeen päättyessä, ja se jatkaa toimintaansa Gradialla yhteistyössä kaupungin nuorisopalveluiden kanssa. Valmistuneille tai valmistumassa oleville nuorille, jotka tarvitsevat apua työpaikan hankintaan tai työn aloitukseen, kehitettiin työelämävalmennus.

Työelämävalmennuksessa nuorille tarjottiin työssäoppimiseen, opintojen loppuun saattamiseen ja työllistymiseen liittyvää tukea sekä tutkimuksia ja apua elämän eri haasteisiin. Työelämävalmennus tuotti hyvää tulosta, se vakinaistettiin hankkeen päättyessä ja jatkaa toimintaansa Ohjaamo Jyväskylän yhteydessä.

Ysiplus-pajan kohderyhmää olivat ne nuoret, jotka eivät saaneet perusopetuksen päättötodistusta yhdeksännellä luokalla. Ysiplus tarjosi nuorille toiminnallisen oppimisen lisäksi laaja-alaista tukea elämän eri alueilla. Ysiplussan oppilaista 78 prosenttia sai pajatoiminnan tuloksena perusopetuksen päättötodistuksen, ja lähes kaikki ovat saaneet jatko-opiskelupaikan. Ysiplus on kirjattu Jyväskylän kaupungin perusopetuksen erityisen tuen suunnitelmiin ja se jatkaa toimintaansa Mataralla, Nuorten Taidetyöpajan yhteydessä.

Jyväskylän kristilliselle opistolle perustetun Arjen taitojen pajan osallistujat olivat pääasiassa opistolla asuvia, erilaisen tuen tarpeessa olevia, kantaväestöön kuuluvia ja maahanmuuttajataustaisia 15–29-vuotiaita nuoria. Tavoitteena oli kehittää toimintamalli, jossa kansanopistoympäristö tukee nuorta arjen taitojen oppimisessa ja sitä kautta opiskeluedellytysten parantamisessa, opiskelupaikan saavuttamisessa ja lopulta työllistymisessä. Arjen taitojen paja jatkaa toimintaansa Jyväskylän kristillisellä opistolla.

Perusopetuksen toiminnallisen pajan TOPO:n kohderyhmänä olivat peruskoulun yhdeksännet luokat ja tavoitteena oli tukea oppilaiden opiskelumotivaatiota, minäpystyvyyttä, itsetuntemusta, elämän ja arjen taitoja sekä tarjota nuorille nivelvaiheen tukea. Toiminnallinen perusopetuksen paja päättyi Kasvun maisema -hankkeen päättyessä, mutta siinä kehitetyt toimintamallit jatkavat elämäänsä koulujen arjessa, osana kehittyvää koulunuorisotyötä Jyväskylässä (Kataikko 2019).

Kopin ottaminen koko nuoresta ja kokonaisvaltaisen tuen tarjoaminen ovat tärkeitä oivalluksia. Osana kokonaisvaltaista kohtaamista nähtiin Kasvun maisema -hankkeessa tärkeänä mahdollisten tunnistamattomien oppimisvaikeuksien selvittäminen neuropsykologisten tutkimusten avulla. Lähes sata nuorta kävi hankkeen kautta neuropsykologisissa tutkimuksissa. Monilla näistä nuorilla oli neuropsykologisia ongelmia, joita ei ollut missään vaiheessa tutkittu (44 % tutkimuksiin lähetetyistä), tutkimukset ovat jääneet kesken tai saatu diagnoosi ei selittänyt nykytilannetta (56 % tutkimuksiin lähetetyistä). Käytännössä kaikilla hankkeen kautta tutkimuksiin ohjatuilta nuorilta löytyi neuropsykiatrisia, kielellisiä tai oppimisen ongelmia, vakavimmillaan kehitysvammediagnoosi. Tämän ohella monelle heistä oli myös kehittynyt psykiatrinen oirekuva (Ojanperä & Kataikko 2019). Kasvun maisema -hankkeen aikana neuropsykologisiin tutkimuksiin ohjautuneet nuoret saivat ongelmilleen nimen, minkä seurauksena nuorta pystyttiin tukemaan opinnoissa aiempaa paremmin oikeanlaisen avun, kuntoutusmallin ja muiden tukitoimien avulla.

Nuorten itsetuntemus kasvoi, ja he oppivat toimimaan elämässään ja opinnoissaan enemmän vahvuuksiaan hyväksi käyttäen.

Lähteet

- Aro T., Eklund, K., Eloranta, A.-K., Närhi, V., Korhonen, E. & Ahonen, T. 2019. Associations Between Childhood Learning Disabilities and Adult-Age Mental Health Problems, Lack of Education, and Unemployment. *Journal of Learning Disabilities* 52 (1), 71–83.
- Eloranta, A.-K., Närhi, V., Ahonen, T., & Aro, T. 2019. Does Childhood Reading Disability or Its Continuance Into Adulthood Underlie Problems in Adult-Age Psychosocial Well-Being? A Follow-Up Study. *Scientific Studies of Reading* 23 (4), 273–286.
- Gerber, P.J., Ginsberg, R. & Reiff, H.B. 2003. Identifying Alterable Patterns in Employment Success for Highly Successful Adults with Learning Disabilities. *Journal of learning disabilities* 25 (8), 475–487.
- Hakkarainen, A., Holopainen, L., & Savolainen, H. 2013. Mathematical and reading difficulties as predictors of school achievement and transition to secondary education. *Scandinavian Journal of Educational Research* 57 (5), 488–506.
- Kortteinen, H., Eklund, K., Eloranta, A., & Aro, T. 2021. Cognitive and non-cognitive factors in educational and occupational outcomes: Specific to reading disability?. *Dyslexia* 27 (2), 204–223.
- Maughan, B., Messer, J., Collishaw, S., Pickles, A., Snowling, M., Yule, W., & Rutter, M. 2009. Persistence of literacy problems: Spelling in adolescence and at mid-life. *Journal of Child Psychology and Psychiatry* 50 (8), 893–901.
- Kataikko, M.-S. 2019. Kasvun Maisema hankkeen lähtökohdat ja toteutuksen periaatteita. Julkaisussa Kataikko M.-S. ja hankkeen julkaisutyöryhmä (toim.). Kasvun maisema: Yhteisöllisyyttä, osallisuutta ja kokonaisvaltaista kohtaamista. Jyväskylä: Grano.
- Nurmi, J.-E. 2011. Miksi nuori syrjäytyy? Oppimisen ja oppimisvaikeuksien erityislehti – NMI- bulletin 21, 28–35. Jyväskylä: Niilo Mäki-säätiö. Saatavissa <https://bulletin.nmi.fi/wp-content/uploads/2011/04/Nurmi.pdf>. [Viitauspäivä 30.6.2021]
- Ojanperä, N. & Kataikko, M.-S. 2019. Toisen asteen pajavalmennus ja työelämävalmennus kasvun maisema- hankkeessa. Julkaisussa Kataikko M.-S. ja hankkeen julkaisutyöryhmä (toim.). Kasvun maisema: Yhteisöllisyyttä, osallisuutta ja kokonaisvaltaista kohtaamista. Jyväskylä: Grano, 65–69.
- Raskind, M., Goldberg, R., Higgins, E., & Herman, K. 1999. Patterns of change and predictors of success in individuals with learning disabilities: Results from a twenty-year longitudinal study. *Learning Disabilities Research & Practice* 14 (1), 35–49.
- Undheim, A. 2003. Dyslexia and psychosocial factors. A follow-up study of young Norwegian adults with a history of dyslexia in childhood. *Nordic Journal of Psychiatry* 57 (3), 221–226.

Soile Laukkanen

on Joensuussa nuorisopsykiatrian poliklinikalla työskentelevä psykologi.
(Kuva Soile Laukkasen kotialbumi)

Oppimisvalmennus auttaa esteiden ylitse

Joensuun seudun erilaiset oppijat ry. tarjoaa aikuisille matalan kynnyksen ohjausta oppimiseen ja tietoyhteiskunnassa toimimiseen. Ohjauksessa tuetaan perustaitoja: lukemista, laskemista, opiskelutaitoja ja digitaitoja. Pienikin tuki oikeaan aikaan voi estää opintojen katkeamisen ja keventää henkistä taakkaa. On perusteltua uskoa toimintamallin ehkäisevän syrjäytymistä ja psyykkisiä pulmia.

Asiasanat: koulutuksellinen tasa-arvo, oppimisvaikeudet, mielenterveys

Viime vuosina on keskusteltu paljon nuorten pahoinvoinnista. Mielenterveyssyihin liittyvä nuorten aikuisten työkyvyttömyys on kasvanut (Matti-Holappa 2018, 12), samoin psykiatrista hoitoa saavien nuorten määrä (THL). Samaan aikaan on kasvanut huoli peruskoulun heikentyneestä kyvystä tasata oppilaiden taustatekijöistä johtuvia oppimiseroja. Nuoruuteen ja aikuisuuteen jatkuessaan puutteet perustaidoissa, kuten lukemisessa ja laskemisessa, vaikeuttavat opiskelua, työllistymistä ja osallisuutta yhteiskuntaan, mikä puolestaan altistaa psyykkiselle kuormittumiselle. Merkittävällä osalla suomalaisista näyttää olevan vaikeuksia saavuttaa tai ylläpitää yhteiskunnassa tarvittavia perustaitoja. Taitojen eriytymiskehitys alkoi jo ennen koronapandemian kielteisiä vaikutuksia.

Yli 10 prosentilla suomalaisista aikuisista perustaitojen arvioitiin 2013 olevan niin heikkoja, että taitopuutteet vaikeuttivat yhteiskunnassa toimimista (Malin, Sulkunen ja Laine 2013, 86). Selkokielen tarpeessa arvioidaan olevan noin 14 prosenttia suomalaisista, ja tarvetta todennäköisesti edelleen lisäävät väestön ikääntymiseen liittyvien kognitiivisten vaikeuksien yleistyminen, maahanmuutto ja nuorten lukutaidon heikentyminen (Juusola 2019, 3). Pisa 2018 -tutkimuksessa erinomaisten lukijoiden määrä oli pysynyt ennallaan, mutta heikosti lukevien määrä kasvanut (Leino ym. 2019). Taitotason laskua ja taitojen eriytymistä on sittemmin todettu myös 9.-luokkalaisten mate-

matiikan taidoissa (Metsämuuronen & Nousiainen 2021, 100). Valtakunnallisen digitaitokartoituksen 2020 vastauksissa nousi esiin huoli ikääntyvien digitaidoista (Valtiovarainministeriö 2020).

Kehitykselliset oppimisvaikeudet koskettavat noin 10–15 prosenttia väestöstä. Oppimisvaikeuksien tiedetään usein jatkuvan aikuisuuteen ja vaikuttavan opiskeluun, työllistymiseen, työssä selviytymiseen ja hyvinvointiin. Niilo Mäki Instituutin Oppimisvaikeudet aikuisena -pitkittäistutkimuksissa matematiikan vaikeudet ovat näyttäytyneet vielä lukemisen vaikeuksia merkittävämpänä riskitekijänä aikuisiän hyvinvoinnille (Aro ym. 2019, 79; Eloranta 2019, 64). Eloranta (2019) tutki väitöstutkimuksessaan aikuisia, joilla oli lapsuudessa todettu oppimisvaikeus. Tutkituista lukivaikeustaustaisista noin 40 prosentilla oli yhä aikuisena vaikeutta lukea sujuvasti. Lukivaikeuden sitkeä jatkuminen aikuisuuteen oli yhteydessä heikompaan työllistymiseen ja vähäisempään psyykkiseen hyvinvointiin. Toisaalta riittävä tuki nuoruusiässä nousi tutkimuksessa esiin suojaavana tekijänä, joka ennusti parempaa hyvinvointia aikuisena oppimisvaikeudesta huolimatta. Nuoruusikä näyttääkin olevan erityisen merkityksellinen oppimisvaikeustautisten ihmisten elämässä. Oppimisvaikeusnuoria pitäisi tukea ja rohkaista yläkoulussa, toisen asteen opinnoissa ja opintojen jälkeenkin (Eloranta 2019, 65). Nykyisellään oppimisen tuki valitettavasti usein vähenee juuri nuoruusiässä.

Riski kuormittua on erityisen suuri niillä nuorilla ja aikuisilla, joiden oppimisvaikeutta ei ole tunnistettu ja jotka ovat siksi jääneet vaille tukea. Jyväskylän yliopiston apulaisprofessori Tuija Aro kommentoi kysymykseen tunnistamattomista oppimisvaikeuksista: "Tietoahan meillä ei ole tunnistamattomista, mutta klininen kokemus on, että kyllä heitä on muun muassa nuorisopsykiatrian asiakkaina." Oppimisvaikeuden mahdollisuus oireilun taustatekijänä tulisi aina huomioida nuoriso- ja aikuispsykiatrialla (Aro 2018). Psykkiset vaikeudet – esimerkiksi masennus, uupumus tai vaikkapa skitsofrenia – voivat toisaalta vaikeuttaa oppimista tilapäisesti tai pysyvämminkin.

Yliopiston ja ammattikorkeakoulun opiskelijoilla suurin tuen tarve

Joensuun seudun erilaiset oppijat ry:n (Jose) Oppimisen olohuone on suunnattu työikäisille aikuisille, joilla on tarve kehittää laskemisen, lukemisen ja kirjoittamisen, oppimisen sekä digitaalisen maailman perustaitojaan. Oppimisvalmentaja **Johanna Lyttikäinen** ja apuvälineasiantuntija **Satu Niiranen** ovat työssään nähneet, että joskus pienikin tuki oikeaan aikaan voi auttaa eteenpäin. Oppimisen olohuone on järjestänyt noin 450 000 euron hankebudjetilla kolmen vuoden aikana yksilöohjauksia ja oppimispaikkoja sekä tarjonnut työskentelytiloja. Viihtyisät toimitilat sijaitsevat Joensuun keskustassa. Ohjausta tarjotaan myös etänä. Toiminnan ydintä on asiakkaalle maksuton yksilöohjaus, johon on kolmen vuoden aikana osallistunut noin 165 asiakasta. Ohjaukseen voi

Oppimisvalmentaja Johanna Lyttikäinen ja apuvälineasiantuntija Satu Niiranen kertovat, että Oppimisen olohuone on saanut kiitosta käytännönläheisyydestä ja yksilöllisyydestä. (Kuva Soile Laukkanen)

hakeutua omatoimisesti tai yhteistyökumppanien kautta. Yhteistyötä tehdään oppilaitosten, terveydenhuollon, työllistämispalveluiden ja työllisyshankkeiden kanssa koko Pohjois-Karjalassa.

Lähetteitä tai diagnooseja ei tarvita. Tukea voi saada riippumatta vaikeuksien syistä. Suurin asiakasryhmä ovat yliopiston ja ammattikorkeakoulun opiskelijat, mutta myös ammattiin opiskelevia hakeutuu ohjaukseen. Maahanmuut-

tajilla painottuvat kielitaidon ja digitaitojen haasteet ja totuttelu suomalaiseen opiskelutyyliin. Vastoin yleistä luuloa korkea-asteen koulutukseen pääsy ei ole tae siitä, ettei tunnistamattomasta oppimisvaikeudesta voisi olla. Valitettavasti toisella asteella oppimisen tuki ei ole yhtä systemaattista kuin peruskoulussa. "Erityisesti lukiossa ja yliopistossa saattavat aiemmin tunnistamattomat oppimisvaikeudet tulla esiin. Henkilö on esimerkiksi kompensoinut hidasta lukemista käyttämällä opiskeluun paljon aikaa. Opiskeltavan aineksen laajentuessa tulee raja vastaan, kun tunnit loppuvat kesken", Lyttikäinen kertoo.

Käytännönläheisesti ja yksilöllisesti

Tärkeänä Lyttikäinen ja Niiranen pitävät sitä, että ohjaaja pysyy samana, eikä ohjauksen kestoa ole ennalta määriteltä. Yksi hyöty kertaluontoisesta apuvälineohjauksesta. Toisen kohdalla tuki jatkuu pari kolme vuotta. Usein ohjausprosessin alussa tavataan tiiviimmin, ja loppuvaiheessa yhteydenottoja on harvakseltaan.

Ohjausajan saa yleensä viimeistään parin viikon päähän yhteydenotosta. Aluksi kartoitetaan keskustellen tuen tarve. Sitten aletaan esimer-

kiksi tehdä tehtäviä, aikatauluttaa opiskelua tai harjoitella apuvälineiden käyttöä. Jos esimerkiksi tenttiin lukemisen strategia on ollut lukea sanasta sanaan, voidaan harjoitella tehokkaampia tekniikoita. Moni tarvitsee pelkästään opiskelutilan ilman tekosyitä. Kun opiskelurupeaman aluksi vielä keskustele ohjaajan kanssa tavoitteistaan, tavoitteet jäsentyvät itsellekin. Ongelmatilanteissa voi pyytää apua.

Johanna Lyytikäinen kertoo esimerkin pari vuotta kestäneestä ohjausprosessista. Yliopisto-opiskelijalla oli sekä todettuja oppimisvaikeuksia että psykiatrisia diagnooseja. ”Hän opiskeli suunnittelemattomasti, silloin kuin kykeni. Ensimmäiset puoli vuotta meni rutiinien rakentamisessa: Opeteltiin suunnittelemaan ja aikatauluttamaan. Havaittiin, että vartti opiskelua kerrallaan on enemmän kuin ei mitään. Yhdeksi opiskelun esteeksi hahmottui valmistumisen pelko epävarmassa työllisyystilanteessa. Nyt ohjausprosessi on kestänyt pari vuotta ja opiskelija edennyt maisterivaiheeseen. Yhteydenpito jatkuu harvakseltaan, ja tuntuu siltä, että hän jo pärjää omillaan.”

Opiskelun ja palvelujen digitalisoituminen aiheuttavat päänsäryn. Oppilaitoksissa opettajat voivat laittaa opiskelumateriaaleja eri alustoille omien mieltymystensä mukaan. Opiskelijoiden näkökulmasta materiaalien etsiskely voi olla sekavaa. Myös etuuksia voi jäädä hakematta, kun tietoa pitäisi etsiä nettisivuilta, joilla kysymyksiin vastaa vain botti. Digiohjauksessa käydään läpi opinnoissa ja yhteiskunnassa tarvittavia digitaalisia, esimerkiksi toimisto-ohjelmistojen käyttöä.

Ongelmien syyn selviäminen herättää tunteita

Lukivaikeuksien seulatestaus on yksi palveluista. Suurimmalla osalla seulaan ohjautuneista todetaan puutteellinen luku- ja kirjoitustaito. Etenkin 20–30-vuotiaiden aikuisten kohdalla herää usein myös ADHD/ADD-epäilyjä. Yksilöohjaushuoneissa on nenälinapaketti. Oppimisvaikeuden toteami-

nen tai jo todetun oppimisvaikeuden käsitteleminen tunnetasolla on monille merkittävää. Taustalla voi olla keskeytyneitä kouluttautumisyhteyksiä, työuupumusta, kokemusta erilaisuudesta ja ongelmien salailua. ”Eräs yli seitsemänkymppinen rouva itki onnesta saatuaan tietää lukivaikeudestaan. Tiedolla ei ole enää eläkeläisenä hänen elämässään mitään käytännön merkitystä. Hänelle oli kuitenkin tärkeää saada lopulta selitys vaikeuksilleen”, Lyytikäinen kertoo.

Tukia ja kuntoutusta ajatellen asiakkaan edun mukaista saattaa olla esimerkiksi ADHD-tai oppimisvaikeusdiagnoosi. Tällöin asiakas voi tarvita suunnistusapua diagnoosi- ja palveluvii-dakossa. Työntekijä voi opastaa hakeutumaan lääkärin vastaanotolle ja vaikka kirjoittaa mukaan saatekirjeen havainnoistaan oppimiseen tai keskittymiseen liittyen. ”Jostain syystä ulkopuolisen havainnot otetaan joskus vakavammin kuin omat huolet, vaikka eihän sen niin pitäisi mennä”, Niiranen toteaa. Tarvittaessa asiakkaita ohjataan myös mielenterveyspalveluiden piiriin.

Tietoa, ymmärrystä ja apuvälineitä

Apuvälineasiantuntija Satu Niiranen tietää koke-muksesta, että jo omien erityispiirteiden tiedos-taminen ja hyväksyminen auttavat. ”Itselläni on lukivaikeus. On aika pieni vaiva pyytää työkaveria lukemaan tekstini läpi sen sijaan, että itse käyt-täisin valtavasti aikaa oikolukuun ja yrittäisin sa-lailla vaikeutta”, Niiranen kertoo.

Josen lainattavassa apuvälinerepussa on muun muassa hypisteltävää levottomille käsille, ajastin, kalenteri ja muita aikatauluttamisen apu-välineitä sekä laskutoimitusten havainnollistami-sen apukeinoja. Opiskelun apuvälineitä ja oppaita on vapaasti ladattavissa Josen nettisivulta, jolla on myös videogalleria oppimisen apuvälineistä. Tekniikka tarjoaa ratkaisuja. Niiranen muistelee työtöntä miestä, joka oli kätevä käsistään ja myi tuotoksiaan netissä. Myynti-ilmoitusten laatimi-seen hän tarvitsi vaimon apua, sillä kirjoittaminen

Kielikukon toimituskunta

Päätoimittaja Heli Ketovuori
(vapaalla 1.1.-18.4.2022)
heli.ketovuori@gmail.com

Miina Orell
(päätoimittajan sijainen 1.1.-18.4.2022)
miina.orell@gmail.com

Toimituskunnan jäsenet

Juli-Anna Aerila
julaer@utu.fi

Tiina-Maija Kaarlela
tiinamaijakarlela@gmail.com

Vuokko Kaartinen
vuokkokaartinen@gmail.com

Sari Sulkunen
sari.sulkunen@jyu.fi

Annakaisa Lehtonen
annakaisa.a.lehtonen@gmail.com

Meri Tanska
meritanska@gmail.com

FinRAn johtokunta 2021

Puheenjohtaja | Ordförande | Chairperson
Ann-Sofie Selin
Varapuheenjohtaja | Viceordförande | Vice-chair
Heli Ketovuori

Taloudenhoitaja | Kassör | Treasurer
Pehr-Olof Rönholm

Sihteeri | Sekreterare | Secretary
Jan Helligren

Johtokunnan jäsen | Styrelsemedlem |
Member of the Board
Juli-Anna Aerila,
varajäsen Ina Härmälä

Johtokunnan jäsen | Styrelsemedlem |
Member of the Board
Tiina-Maija Kaarlela

Johtokunnan jäsen | Styrelsemedlem |
Member of the Board
Suvi Sankinen (6.2.2022 saakka),
varajäsen Vuokko Kaartinen

Johtokunnan jäsen | Styrelsemedlem |
Member of the Board
Miina Orell

Sposti: etunimi.sukunimi@finrainfo.fi

Kansi ja ulkoasu Susan Johnsson
Taitto Painosalama Oy

Painosalama Oy, Turku 2022
ISSN 0780-0940

Saat Kielikukon liittymällä jäseneksi tai tilaamalla sen!

FinRAn jäsenmaksu on 39 euroa.

Opiskelija- ja seniorijäsenmaksu on 18 euroa.

Kielikukon tilaushinta on 40 euroa.

Jäseneksi voit liittyä ja lehden voit tilata osoitteessa finrainfo@gmail.com.

www.finrainfo.fi

Tykkää Facebookissa FinRA (Finnish Reading Association)

KIELIKUKKO

Mediakortti 2022

Kielikukko on FinRA ry:n (Finnish Reading Association) jäsenlehti. Se sisältää lukemaan oppimiseen ja opettamiseen sekä alan tutkimukseen liittyviä artikkeleita. FinRA kuuluu seuraaviin järjestöihin: International Literacy Association sekä Federation of European Literacy Associations.

TOIMITUS

Päätoimittaja Heli Ketovuori
heliketovuori@gmail.com
puh. +358 50 490 6176
Koivulankatu 31C
20740 TURKU

TEKNISET TIEDOT

Lehden koko: B5 (176 x 250 mm)
Painosmäärä: 300 kpl
Painopinta: 156 x 178 mm
Palstaleveys: 2 x 75,5 mm

Aineisto sähköisessä muodossa, ilmoitukset: pdf.
Kuvat .jpg- tai .tiff-muodossa.

PAINOPAIKKA

Kirjapaino Painosalama Oy
Tykistökatu 4 A
20520 TURKU
puh. 02 241 0105

LEHDEN TILAUSHINTA

Vuosikerta (4 numeroa) 40 euroa

LEHDEN TILAUSOSOITE

finrainfo@gmail.com

Kielikukko

Iloksi ja opiksi

Ajankohtaista tietoa
lukemisen,
kirjoittamisen
ja oppimisen
tutkimuksesta
sekä hyvistä
opetuskäytännöistä.

Finnish Reading Association • 1/2022

Tässä numerossa mm.:

Lukeva kunta -verkoston lukuagentit esittelevät paikallista lukutaitotyötä
Ideita lukemaan innostamiseen koulussa ja kirjastossa
Hyviä käytänteitä nuorten ja aikuisten tuen tarpeisiin

AINEISTOAIKATAULU 2022

Nro	Aineisto	Postitus
1	1.2.	viikolla 10
2	1.4.	viikolla 19
3	1.8.	viikolla 35
4	15.10.	viikolla 49

ILMOITUSHINNAT € (ALV 0 %)

Koko.....m/v.....	4-värisenä
aukeama.....250 €.....	310 €
1/1.....164 €.....	188 €
1/2.....95 €.....	125 €
1/8.....45 €.....	68 €

ILMOITUSKOOT

	Leveys x korkeus
1/1 s.....	170 x 256 mm
1/2 s. vaaka.....	170 x 126 mm
1/2 s. pysty.....	85 x 256 mm
1/4 s. vaaka.....	170 x 70 mm
1/4 s. pysty.....	80 x 125 mm
1/8 s. vaaka.....	170 x 40 mm
1/8 s. pysty.....	40 x 256 mm

PANKKI

Osuuspankki FI20 5800 1320 0633 49

Kielikukko

Kirjoittajakutsu Kielikukon 43. vuosikertaan

Kielikukko on FinRAn (Finnish Reading Associationin) julkaisema lehti, jonka tavoitteena on kertoa ajankohtaisesta lukemisen, kirjoittamisen ja oppimisen tutkimuksesta sekä hyvistä opetuskäytänteistä. Kielikukossa julkaistaan artikkeleita, kuvauksia opetuskokeiluista, puheenvuoroja, haastatteluja ja kirja-arvioita.

Kuluvana vuonna Kielikukko tarjoaa mielenkiintoista tietoa lukemisen hyvistä käytänteistä, lasten ja nuorten luku- ja kirjoitusharrastuksen tukemisesta, oppimisen tuesta sekä kielitietoisuudesta ja S2-opetuksesta. Pysy siis mukana vuonna 2022!

Otamme mielellämme vastaan ehdotuksia artikkeleista. Materiaalin jättö- ja lehden julkaisuaikataulut löytyvät Kielikukon mediakortista lehden takakannen sisäsivulta. Artikkeliehdotukset ja itse artikkelit toimitetaan lehden päätoimittajalle osoitteella heliketovuori@gmail.com.

Kirjoitusohjeet löytyvät FinRAn verkkosivuilta.

www.finrainfo.fi/kielikukko/kirjoittajaohjeet/

Iloksi ja opiksi

Kielikukko on FinRA ry:n (Finnish Reading Association) jäsenlehti. Se sisältää lukemaan oppimiseen ja opettamiseen sekä alan tutkimukseen liittyviä artikkeleita. FinRA kuuluu seuraaviin järjestöihin: International Literacy Association sekä Federation of European Literacy Associations.